

MEHMET AKİF ERSOY

İÇİNDEKİLER

Mehmed Âkif Ersoy Hayatı ve Eserleri	<i>M. Ertuğrul Düzdağ</i>	4
Mehmet Akif'i Yetiştiren Çevre	<i>Mustafa Özçelik</i>	16
Bir Aile Reisi Olarak Mehmet Akif	<i>Okan Koç</i>	21
Bir Eğitimci Olarak Mehmet Akif	<i>Şeref Yılmaz</i>	30
İstiklal Marşı	<i>Mehmet Akif Ersoy</i>	34
Çanakkale Şehitleri'ne	<i>Mehmet Akif Ersoy</i>	35
Mehmet Akif'in Çok Bilinmeyen Bir Röportajı	<i>Tahsin Yıldırım-Şaban Özdemir</i>	36
Çanakkale Ruhuyla Yaşayan Muzdarip Şair: Akif	<i>Nemci Aytan</i>	42
Seyfi Baba	<i>Mehmet Akif Ersoy</i>	46
71 Yıl Olmuş, Akif, Bozmuyor Sessizliğini	<i>Yusuf Çağlar</i>	50
Akif'in Bilinmeyen İki Kıtası	<i>Zaman/Beşir Aypazoğlu</i>	54
Akif'in Yayımlanmamış Bir Mektubu	<i>Yusuf Çağlar Arşivi'nden</i>	55
Akif	<i>Hasan Çağlayan</i>	56
Akif'in Dünyası	<i>Ali Şanverdi</i>	58
Mithat Cemal Kuntay'ın "Mehmet Akif" Kitabından	<i>Mithat Cemal Kuntay</i>	60

MEHMET AKİF ERSOY

Copyright © Sütun Yayınları, 2007

Bu eserdeki metin ve resimlerin, tamamının ya da bir kısmının, kitabı yayımlayan şirketin önceden yazılı izni olmaksızın elektronik, mekanik, fotokopi ya da herhangi bir kayıt sistemi ile çoğaltılması, yayımlanması ve depolanması yasaktır.

Editör

Kalender YILDIZ

Görsel Yönetmen

Engin ÇİFTÇİ

Grafik-Tasarım

İhsan DEMİRHAN

Kapak

Yusuf ÇAĞLAR Arşivi

Reklam

Erdal YALÇINKAYA

ISBN

978-975-9089-48-1

Yayın Numarası

45

Basım Yeri ve Yılı

Çağlayan Matbaası Sarnıç Yolu Üzeri No:7

Gazimir / İZMİR Tel: (0232) 252 20 96

Aralık 2007

Genel Dağıtım

Gökkuşuğu Pazarlama ve Dağıtım

Merkez Mah. Soğuksu Cad. No: 31 Tek-Er İş Merkezi

Mahmutbey/İSTANBUL

Tel: (0212) 410 50 00 Faks: (0212) 444 85 96

Sütun Yayınları

Emniyet Mahallesi Huzur Sokak No: 5

34676 Üsküdar/İSTANBUL

Tel: (0216) 318 42 88 Faks: (0216) 318 52 20

www.sutunyayinlari.com

sutun@sutunyayinlari.com

E d i t ö r d e n

Millî şairimiz Mehmet Akif, aramızdan ayrı-lalı yetmiş bir yıl olmuş. Akif hem şairliği hem kişiliği hem de Millî Mücadele'ye verdiği destekle bu gün; aramızda dolaşan, yazdıklarıyla bizimle konuşan, yaşadığı sıkıntılı hayata rağmen ümidini kaybetmeyen nev-i şahsına münhasır duruşuyla bize örnek olan, bizi seven, bizim de kendisini sevdiğimiz mümtaz bir şahsiyettir.

Akif'in şairliği ile atbaşı giden belki şairliğinden de önde giden ve insanlara: "Bu kadar harika bir insan olamaz." de-dirtiren erdemli, hakşinas ve beyefendi bir kişiliği vardır.

Akif, söz verdikten sonra her ne pahasına olursa olsun verdiği sözü yerine getiren bir insandır. Bir arkadaşıyla kim önce dünyasını değiştirirse; öteki, diğerinin çocuklarına baka-cak diye sözleşirler. Bu konuşmadan bir süre sonra arkadaşı vefat eden Akif, arkadaşının çocuklarını da evine alır, onları kendi çocuklarından ayırmadan büyütür hatta kimi zaman, ihtiyaçlarını karşılama konusunda, onları; kendi çocuklarına tercih eder.

İstanbul'da fırtınadan vapurların çalışmadığı bir günde "geleceğim" diye söz verdiği arkadaşına yalancı çıkmamak için yağmur çamur demeden arkadaşının evine ulaştığında arkadaşının "Neden bu eziyete katlandın?" demesi üzerine: "Ancak ölürsem gelmezdim." demiştir.

Milletine, para karşılığında marş yazmayı kabul etmediği için açılan yarışmaya girmeyen Akif, sırtında emanet palto-larla nice kış geçirmiştir. Para ödülünü kabul etmemek şartı ile yarışmaya katılmış ve dünyada bir eşi daha olmayan o mükemmel marşını yazmıştır. Marş bittikten sonra belki o marştan da kıymetli olan şu duayı etmiştir: "Allah, bu mille-te bir daha İstiklal Marşını yazdırtmasın."

Akif'in günümüz nesline söyleyeceği, günümüz neslinin de onun hayatından ve eserlerinden öğreneceği o kadar çok şey var ki...

Mehmet Akif Ersoy

Hayatı ve Eserleri

M. Ertuğrul Düzdağ

Hayatı

Mehmed Âkif Ersoy, yakın tarihimizin en büyük millî şâiri, fikir adamı ve en dikkate değer bir şahsiyetidir. 1873 yılının Aralık ayında, İstanbul'un Fatih ilçesinin Sarıgözel semtinde doğmuş ve 27 Aralık 1936 Pazar günü, saat 19.45'te Beyoğlu'ndaki Mısır Apartmanı'nda vefat etmiştir.

Mehmed Âkif'in babası Mehmed Tâhir Efendi (1826-1888) ve annesi Emine

Şerife Hanım'dır (1836-1926). Mehmed Tâhir Efendi çocuk yaşta Arnavutluk'tan İstanbul'a gelerek tahsil etmiş ve Fatih Medresesi müderrisliğine kadar yükselmiş âlim ve ârif bir zattır. Annesi ise aslen Buharalı olan Tokatlı bir aileye mensuptur. Ailenin Âkif'ten sonra Nuriye adında bir de kızları olmuştur.

Tahsil hayatı

Mehmed Âkif, dört yaşında iken Fatih'te Emir Buhârî mahalle mektebine

Arapça, Farsça ve Fransızca'yı, edebiyatlarını takip edecek ve tercümeler yapacak kadar iyi öğrenmiştir. Çocukken başladığı hâfizlik çalışmalarını, bir müddet ara verdikten sonra, yirmi yaşında iken kendi kendine tamamlamış ve Kur'an-ı Kerîm'i ezberlemiştir.

(yuva) gönderildi ve tahsil hayatına başladı. Burada iki sene ve sonra sırasıyla üç sene ibtidâi (ilkokul), üç sene rüşdiye (orta okul) ve üç sene mülkiye idâdisine (lise), sonra da iki senesi (gündüzcü olarak) Ahırkapı'da ve iki senesi (yatılı olarak) Halkalı'da olmak üzere, dört sene de Baytar Mektebi'ne (Veterinerlik Fakültesi) devam etti. 1893'te mektebin ilk mezunu ve birincisi olarak diploma aldı.

Mehmed Âkif, resmî tahsilin dışında, çok bilgili ve şuurlu bir zat olan babası başta olmak üzere bir çok âlimden devamlı olarak ders okumuş ve kendisini yetiştirmiştir. Lisana karşı bilhassa kabiliyeti bulunduğundan, devamlı çalışarak, Arapça, Farsça ve Fransızca'yı, edebiyatlarını takip edecek ve tercümeler yapacak kadar iyi öğrenmiştir. Çocukken başladığı hâfizlik çalışmalarını, bir müddet ara verdikten sonra, yirmi yaşında iken kendi kendine tamamlamış ve Kur'an-ı Kerîm'i ezberlemiştir. Mısır'daki son seneleri de Kur'an meâli ile meşgul olarak geçmiştir.

Sporculuğu

Tahsil hayatı boyunca daima derslerinde birinci olan Mehmed Âkif, aynı zamanda çeşitli sporlarla meşgul oluyor, bunları da derslerine mâni olmadan, en iyi şekilde yapıyordu. On dört yaşında iken -Osmanlı toplumunda asırlardır en sevilen ve yaygın spor olan- yağlı güreşe başlamıştı. 16-18 yaşlarında, köy düğünlerindeki güreşlere katıldığı olmuştur. Uzun mesafeleri yorulmadan yürüyor; hafta sonları okula giderken, Fatih'ten Halkalı'ya ve bazen güreşmek için Halkalı'dan Çatalca'nın köylerine yürüyerek gittiği oluyordu. Ayrıca gülle atar, ata biner ve çok iyi yüzerdi. İstanbul Boğazı'nı da yüzerek geçmiştir.

Bulunduğu vazifeler

Tahsilini tamamladıktan sonra, Ziraat Vekâleti Baytarlık şubesinde vazifeye başlamıştı. İlk dört sene Rumeli, Anadolu ve Arap bölgelerinde dolaşarak baytarlık yaptı. Yirmi yıllık bir memuriyetten sonra -bir başkasına yapılan haksızlık üzerine- istifa ettiğinde, aynı şubenin müdür muavinliği vazifesinde bulunuyordu.

Öğretmenlik hayatına 1906'da Halkalı Baytar Mektebi'ne "kitâbet-i resmîye" (resmî yazışma usûlü) dersi muallimliği ile başladı. 1908'den sonra ise Edebiyat Fakültesi ile Dârülhilâfe Medresesi'nde "Osmanlı Edebiyatı" müderrisliğinde bulundu. Mütareke devrinde, "İslâmiyet'i doğru olarak halka öğretmek, yanlış bilgileri gidermek ve İslâm ahlâkını korumak" için Şeyhülislamlık'a bağlı olarak kurul-

muş bir “İslâm Danışma, Tebliğ ve İrşad İlim Heyeti” olan “Darülhikmet-il İslâmiyye”de üye ve başkâtip (genel sekreter) olarak çalıştı (Ağustos 1918-Nisan 1920) ve bu kuruluşun yayın organı olan “Cerîde-i İlmiyye”yi idare etti. İstiklâl Savaşı’nı yapan Birinci Millet Meclisi’nde milletvekili olarak vazife gördü. Mısır’da 1929 yılından 1936’ya kadar, Kahire Üniversite-si’nde Türkçe hocalığı yaptı. Bütün ömrünü okuyarak ve okutarak geçirdi.

Seyahatleri

Okulunu bitirdikten sonra baytarlık yaparken Arnavutluk’a (İpek) giderek, amcalarını ziyaret etmiş; Edirne merkez olarak Rumeli’yi, Adana merkez olarak Anadolu’yu, Şam ve civarını dolaşmış; 1914 yılı başında, davetli olarak, iki ay devam eden “Beyrut – Kahire – el’Uksur – Medine – Şam” seyahatine çıkmış; aynı yılın sonunda vatanî bir vazifeyle üç aylığına Berlin’de ve yine aynı şekilde 1915 Mayıs’ından sonra beş aylığına “Necid (Riyad) – Medine – Şam – Beyrut”ta bulunmuş; 1918 yılı Temmuz ayında bir ay davetli olarak Beyrut’a gitmiş; İstiklâl Savaşı sırasında, halkı teşvik için Anadolu’yu ve cepheleri dolaşmış ve hayatının son yıllarını Kahire’de geçirmiştir.

Şiir hayatı

Lise yıllarında şiirle meşgul olmaya başlamıştı. Baytar Mektebi’nin son sene-lerinde bu kabiliyetini ilerletti. Türkçeye ve aruz veznine hâkim olmuştu. Arkadaşlarına uzun manzum mektuplar yazıyordu. Önceleri, Ziya Paşa, Muallim Naci ve

Türkçeye ve aruz veznine hâkim olmuştu. Arkadaşlarına uzun manzum mektuplar yazıyordu. Önceleri, Ziya Paşa, Muallim Naci ve Namık Kemal gibi eski üstadlar tarzında şiirler nazm ederken, daha sonra kendi üslûbunu bularak onların tesirinden uzaklaşmıştır.

Namık Kemal gibi eski üstadlar tarzında şiirler nazm ederken, daha sonra kendi üslûbunu bularak onların tesirinden uzaklaşmıştır.

Şâirliğinin ilk devresinde yazdığı, yayınlanmamış binlerce mısralık eski şiirlerini yok etmiştir. Bunlardan elde sadece, bazı dostlarının defterlerinde bulunan ve ya çeşitli dergilerde daha önce çıkmış olan, üç bin mısra kadarı kalmıştır. Bu eski şiirlerini “Safahat” (Safhalar, Hayattan Manzaralar) adını verdiği şiir kitabına da almamıştır.

Yazı ve kitapları

Şiirlerini, 1908’de çıkmaya başlayan ve kendisinin başyazarlığını yaptığı “Sırât-üstakim” dergisinde yayınladı. Bunlar, o zamana kadar rastlanmamış derecede akıcı, sâde, halkın hayatını anlatan ve duygularını dile getiren, millî şiirlerdi. Bir zaman sonra “Sebîlürreşad” adını alan dergide yayınlanan bu şiirler, tamamlan-dıkça, “Safahat” genel başlığı altında, kü-

çük kitaplar halinde neşr ediliyorlardı. 1911-1924 yılları arasında ilk altı kitap çıkmış, yedincisi ise 1933'te Kahire'de yayınlanmıştır.

Mehmed Âkif Bey, şiirlerinden başka, Sebülürreşad'ın hemen her sayısına tefsir yazıları, makaleler ve tercümelemler de vermekteydi. Bunların da bir kısmı kitap olarak yayınlanmıştır.

Sebülürreşad dergisi

Mehmed Âkif, şiirlerinin büyük çoğunluğunu "başmuharrir"i bulunduğu dergide, ilk sayısından başlayarak yayınlamıştır. 1908'de "Sırâtümüstakim" adıyla (Prof.) Ebululâ Mardin (1881-1957) ve Eşref Edib (Fergan) (1883-1971) tarafından çıkarılan, 1912'den sonra ise "Sebülürreşad" adını alarak yalnız Eşref Edib

tarafından devam ettirilen bu dergi, 1925 yılı başına kadar çıkmaya devam etmiş ve 641 sayı yayınlanmıştı. Fikir hayatımızda ve yakın tarihimizde çok önemli bir yeri olan bu derginin, 362 sayı yayınlandığı ikinci bir dönemi (1948-1966) daha vardır.

Büyük şair

Şiirleri, her bakımdan, edebiyat tarihimizde eşsiz güzellikte muhteşem parçalardır. Basit bir hayat sahnesini anlatan mısralarında bile, hem en keskin bir zekânın şimşekleri, hem de titreyen bir gönlün gözyaşları sezilir...

Hakimiyeti Milliye ile aynı gün Sebülürreşad'da...
SEBİLÜRREŞAD: İdarehane, Ankara'da Hürriyet Oteli karşısında Başmuharriri Mehmet Akif, sahip ve müdür-i mesul: Eşref Edib. Adet 468,9 Cemaziyelahir 1339 perşembe, 17 Şubat 1337, 18. cilt, Nüshası 5 kuruş, seneliği, 52 nüshadır.

Mehmed Âkif, daha önce Muallim Naci ile başlamış olan, Türkçenin sade ve akıcı bir şekilde aruza tatbikinin ilk büyük temsilcisidir. Mizahi fıkralardan en heyecanlı şiirlere kadar, en güzel Türkçe ile milletine şaheserler vermiştir. Şiirleri, her bakımdan, edebiyat tarihimizde eşsiz güzellikte muhteşem parçalardır. Basit bir hayat sahnesini anlatan mısralarında bile, hem en keskin bir zekânın şimşekleri, hem de titreyen bir gönlün gözyaşları sezilir...

Çağdaşı olan bütün büyük şair ve edibler, Mehmed Âkif'in yüksekliğini kabul edip, bunu itiraf ve takdir eden beyanlarda bulunmuşlardır. Âkif Bey, şiirle-

rinde ve makalelerinde, “sadelik, millilik, din ve ahlâka bağlılık” şeklinde özetlenebilecek olan edebiyat görüşünü açıklamıştır. Kendisi, en fazla önem verdiği iki değer, “dil ve din” olduğunu söylemektedir.

Şiirlerinden bazıları bestelenmiş ve önemli bir kısmı Arapçaya çevrilmiştir.

Milletiyle birlikte ağlayan şair

Balkan Harbi'nin -Rumeli Müslümanlarının çoluk çocuk katledildiği, nehirlerin cesetlerle dolduğu- felâketli günlerinde, 1913 yılının Şubat ayı içinde, İstanbul'da Beyazıd Camii'nde bir ikindi sonrası, Fatih ve Süleymaniye camilerinde ise Cuma namazlarından sonra kalabalık cemaatlere va'az kürsülerinden hitap ederek, halkı birliğe, cihada ve orduya yardıma çağırmıştır.

Mehmed Âkif bu konuşmalarını, o sırada orduya destek vermek için kurulmuş olan “Milli Müdafaa Cemiyeti”nin İrşad Heyeti üyesi olarak yapmıştı. Bu konuşmaların ilânları günlük gazetelerde ve metni Sebîlürreşad'da yayınlanmıştır.

Bu savaşta, vahşice öldürülen mazlumların, alnına bıçakla haç çizilen ve sarıklardan asılan din adamlarının, sürüklenip götürülen masum genç kızların acı ve ızdırapları, onun feryat eden şiirleriyle millî vicdana ve tarihe yazılmıştır.

Kendisinin ve derginin bütün neşriyatı, daima din, vatan ve millet duyguları ile yapılmış ve bu yayınlar, birkaç sene sonra milletçe kalkışılacak olan Millî Mücadele'nin de tohumlarını atmıştır. Nitekim

Mehmed Âkif, 1920 Şubat ayında, ilk kurşunun atıldığı Balıkesir cephesine koşarak, Zağnos Paşa Camii kürsüsünden halkı cihada çağıracaktı.

Takip ve baskı altında

Bu sırada kendisi, Dârülhikme'de çalışmakta, halkı direnmeye çağıran haftalık dergisini çıkartmakta ve bunları, düşman işgali altındaki İstanbul'da yapmakta idi.

Üstelik Balıkesir konuşmasından sonra yine İstanbul'a döndüğü gibi, çok heyecanlı ve düşman aleyhtarı olan bu konuşmasının metnini dergisinde de yayınlamıştı. Bundan sonra Sebîlürreşad, işgal kuvvetleri tarafından devamlı sansür edilmiş ve kendisi de takip altına alınmıştır.

Savaşın içinde

İstanbul'da hizmet imkânı kalmadığını gören Âkif Bey, itibarlı ve yüksek maaşlı işini ve ailesini bırakarak, 10 Nisan 1920 tarihinde Milli Mücadele'ye katılmak üzere, gizlice Ankara'ya doğru yola çıkmış; Büyük Millet Meclisi'nin açılışının ertesi günü, 24 Nisan 1920'de Ankara'ya varmış, gider gitmez faaliyete geçerek, 28 Nisan tarihli “Hâkimiyet-i Milliye” gazetesinde de haber verildiği gibi, 30 Nisan Cuma günü Hacı Bayram Camii'nde kürsüye çıkarak halka hitap etmeye başlamış ve İstiklâl Savaşı'na Burdur mebusu olarak katılmıştır.

Mehmed Âkif o günler için çok büyük bir hizmet olarak, Ankara'da da Sebîlürreşad'ı çıkarmaya devam etmiş; Eskişehir, Konya, Kastamonu, Burdur, Sandıklı, Di-

nar, Afyon, Antalya ve çevrelerini dolaşarak, büyük gayesi, yani dini, vatani ve milleti uğrunda canla başla çalışmıştır. Savaş sırasında, defalarca cephelere giderek gazilerle konuşmuş, onları cihada teşvik ederek, yüreklendirmiştir.

Millî Mücâdele konuşmaları

Mehmed Âkif'in, bu hizmetleri arasında, Kastamonu'da yaptığı faaliyetlerin ayrı bir yeri vardır. İstanbul'dan ve Batı Anadolu'dan Ankara'ya geçişlerin ve yapılan silah vesair hayatî yardımların yolu üzerindeki en önemli bir liman ve merkez olan Gelibolu ve Kastamonu ile civarında, Ekim-Aralık 1920 aylarında dolaşarak ve Nasrullah Camii'nde toplanan halka defalarca hitap ederek, onların şuurlanmasını

Onun, sessiz, mütevâzı, hiç kimsenin başına kakmadan, övünmeden, makam ve maaş beklemeden ve insanların kendisinden böyle bir şey beklemediği bir sırada, her şeyini tehlikeye atarak yaptığı bu büyük fedâkârlık, kahramanlık ve kısacası "Büyük Vatanseverlik" in değerini bilen tarih ve fikir adamları, hiç tereddüt etmeden Mehmed Âkif'e, "İstiklâl Savaşımızın Manevi Önderi" sıfatını vermişlerdir.

ve mücadeleye katılmalarını sağlamıştır.

Bu sırada Sebülürreşad'ın üç sayısı da Kastamonu'da yayımlanmış ve kendisinin çok önemli olan konuşmalarının bulunduğu bu dergi sayıları, binlerce nüsha bastırılarak Anadolu'ya ve cephelere dağıtılmış; camilerde, derneklerde ve askerî birliklerde okutulmuştur.

Mehmed Âkif'in bu konuşmaları, hâlen, İstiklal Savaşı'mızın ne için, nasıl ve hangi gayelerle yapıldığını, ilk defa ve içinde yaşayarak anlatan en önemli ve çok kıymetli, tarihî belgelerdir.

Manevî önder

Bir İslâm büyüğü olarak halk tarafından çok iyi tanınan ve sevilen Mehmed Âkif'in Ankara'ya giderek "Kuvâ-yı Milliye"ye katılmış olması, bütün millet üzerinde çok müsbet bir tesir uyandırmıştır.

Mehmed Âkif'in, sağlam imanı, itidali ve akl-ı selimi ile o ağır şartlarda mümkün olan en meşru, mâkul ve doğru olan kararı vereceğine güvenildiği için, onun bu harekete katılarak, onaylamış olması, Millî Mücadele'nin, Birinci Dünya Harbi'ne katılımımız gibi, "İttihatçıların, sonu kötü bitecek bir macerası" olacağından korkan veya "devlete karşı bir isyan" olduğunu düşünerek samimiyetinden şüphe eden birçok kimseyi tatmin etmiş ve onların da maddî manevî güçleriyle mücadeleye katılmalarını sağlamıştır.

Onun, sessiz, mütevâzı, hiç kimsenin başına kakmadan, övünmeden, makam ve maaş beklemeden ve insanların kendisinden böyle bir şey beklemediği bir sırada,

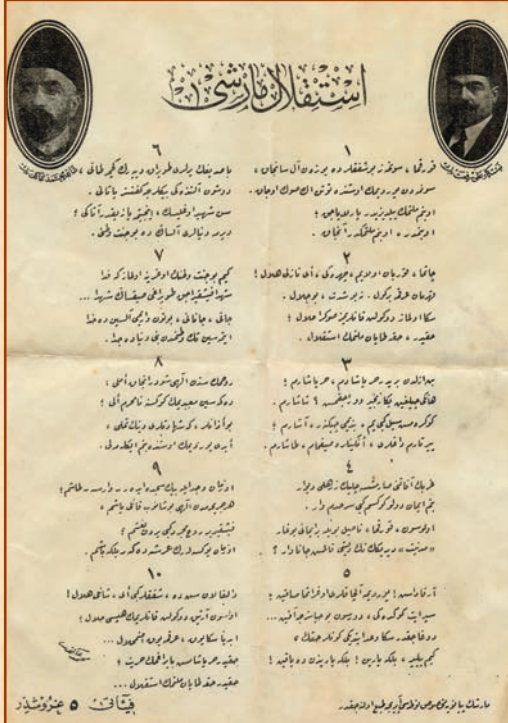

her şeyini tehlikeye atarak yaptığı bu büyük fedâkârlık, kahramanlık ve kısacası “Büyük Vatanseverlik”in değerini bilen tarih ve fikir adamları, hiç tereddüt etmeden Mehmed Âkif’e, “İstiklâl Savaşımızın Manevi Önderi” sıfatını vermişlerdir.

Mehmed Âkif, bu şekilde, bütün mevcudiyeti ile katıldığı İstiklal Savaşı’nı, önce, bütün Müslümanların başı olan Türkiye’yi, sonra da İslâm âlemini hatta bütün Doğu halklarını maddî manevî esaretten kurtaracak bir mücadelenin başlangıcı olarak görüyordu.

İstiklâl Marşı

Yazdığı şiir, 12 Mart 1921’de, Meclis kararı ile “İstiklâl Marşı” olarak kabul olunmuştu. İstiklâl Marşı’mızın yazılma hadisesi de hem milletimize hem de Âkif

Mehmet Akif Bey, (solda); marşın ilk bestekarı Ali Rıfat Bey (sağda)

Sonunda Âkif Bey’i, kendisine “para vermeyeceklerini” söyleyerek razı ettiler ve işte bu ihlâs, samimiyet ve Allah lillâh aşkı ile muhteşem “İstiklâl Marşı” mız kaleme alındı...

merhuma tam olarak yakışan bir özellik ve güzellik göstermektedir:

Genel Kurmay’ın Milli Eğitim Bakanlığı’na müracaat ederek, “Bu savaşımızın mânâsını anlatacak, halka ve askere heyecan verecek ve diğer milletlerde bulunan milli marşlara denk olacak bir marş” istemesi üzerine, Milli Eğitim Bakanlığı bütün kuruluşlarına bir genelge ile bildirdiği gibi gazetelere de ilân vererek ve “Birinci seçilenin sözlerine 500 ve bestesine 500 lira olmak üzere mükâfat” koyarak, bir müsabaka açmıştı.

Müsabakaya 700’den fazla şiir geldi. Âkif Bey, işin içinde para olduğu için, herkes kendisinden istemesine rağmen, bir şey yazmadı. Hâlbuki o sırada bir paltosu yoktu ve çok soğuklarda arkadaşının (Baytar Prof. Şefik Kolaylı) paltosunu ödünç alıyordu... Sonunda Âkif Bey’i, kendisine “para vermeyeceklerini” söyleyerek razı ettiler ve işte bu ihlâs, samimiyet ve Allah lillâh aşkı ile muhteşem “İstiklâl Marşı” mız kaleme alındı... Âkif Bey, mükâfat olarak ayrılan parayı, Dârülm-esâî (İşevi) adlı, Hilâl-i Ahmer’e (Kızılay) bağlı bir derneğe verdimiştir.

İstiklâl Marşı'nın mânâsı

Bu marş -insanı heyecanlara gark eden müthiş bir duygu çağlayanı olduğu gibi- aynı zamanda, aziz milletimizin, Müslüman olup öz ve has benliğini bulduktan sonra kazandığı bütün değerleri, yücelikleri ve güzellikleri de tesbit edip dile getiren; hepimizin yaşama gayesini tesbit ve ilan eden, muazzam bir bildiri ve bir millî yemindir...

Bunun böyle olduğu, on kıt'alık İstiklâl Marşı şiirinin, Büyük Millet Meclisi'nde ilk defa okunduğu 1 Mart ve resmen kabul olunup iki defa üst üste okutulduğu 12 Mart 1921 tarihli celselerinde, ayakta ve her kıt'ası uzun uzun alkışlanarak dinlenilmiş olmasından da bellidir.

Hepsi, o günlerin, dinî ve millî kültürü iyi bilen seçkin kimselerinden olan ve o sırada savaşın heyecanı içinde bulunan Birinci Meclis topluluğunun bu takdir ve alkışı çok önemlidir.

Mustafa Kemal Paşa'nın sevdiği mısralar

Meclis'in 1 Mart celsesine Mustafa Kemal Paşa, 12 Mart celsesine şair ve yazar Hamdullah Suphi Tanrıöver başkanlık etmişlerdir. 12 Mart toplantısında ön sırada oturan Mustafa Kemal Paşa'nın büyük bir heyecan içinde ve ayakta alkışlayarak şiiri dinlediği tarihlerde kayıtlıdır. Sonraki günlerde beste çalışmaları yapıldığı sırada, Mustafa Kemal Paşa, "Marş'ın en beğendiği yerinin: 'Hakkıdır hür yaşamış bayrağımın hürriyet; Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl' mısraları olduğunu" söylemiştir.

İstiklâl Savaşı kazanıldıktan sonra İstanbul'a dönen Mehmed Âkif, 1923 ve 1924 yıllarının kış aylarını yakın dostu Abbas Halim Paşa'nın davetlisi olarak Kahire'de geçirdikten sonra, Türkiye'deki Batıcı ideolojik siyasi gelişmeler yüzünden, 1925 yılı sonundan itibaren temelli olarak Mısır'a gitmeye mecbur olmuş ve ağır şekilde hastalanarak sevgili yurduna döneceği 17 Haziran 1936 tarihine kadar, on buçuk sene orada kalmıştır.

Âkif'in Kur'ân meâli

Mehmed Âkif Bey'in gurbet hayatı boyunca üzerinde çalışıp bitirdiği "Kur'ân-ı Kerîm Meâli"nin hikâyesi de, şairimizin dertlerle dolu hayatının, acıklı sonla biten bir başka safhası olmuştur: İkinci devre Millet Meclisi'ndeki dindar mebusların, Diyanet İşleri Başkanlığı adına yapılması için karar çıkarttıkları, Kur'ân'ın Türkçe meâl ve tefsirinin hazırlanması işinde, Meâl'in yapılması vazifesi, herkesin müşterek arzusu ile Âkif Bey'e verilmişti. Tefsir'i ise Elmalılı Hamdi Efendi yapacaktı.

Âkif Bey, çok mesuliyetli bulunduğu ve çekindiği bu işi, âlim arkadaşlarının ısrarları ile kabul edip tamamladı. Ancak 1930'lu yıllarda başlatılan "Dinde Reform" cereyanı, dinin esasını bozucu yayınlar, Ezan'ın aslının kanun zoruyla yasaklanması, okuyanların hapsedilmesi ve Kur'ân'ın namazlarda da zorla tercümesinin okutulacağı haberleri, Âkif Bey'i çok üzdü; bu kötülüğe âlet edileceğinden korktu ve Meâl'i Türkiye'ye göndermedi.

Meâl ne oldu?

Türkçe konuşan Müslümanlar için hem din, hem de lisan bakımından çok kıymetli olan ve zamanın en iyi Türkçe ve Arapça bilen, samimi bir Müslüman edibi tarafından yapılmış olan bu eser, ne yazık ki, kendisine emanet edilen zatın yakınları tarafından 1961 yılında -Âkif Bey'in vasiyeti yerine getiriliyor zannı ile- yakalıp yok edilmiştir.

Cenâb-ı Hak, sanki ona, “Cânı, cânânı, bütün varımı alsın da Hudâ; Etmesin tek vatanımdan beni dünyâda cüdâ.” derdiye kadar çok sevdiği vatanından ayrı kalmasının ızdırabını hafifletmek için, bu vazifeyi takdir etmiş, onu yüce kitabı ile meşgul ve teselli kılmış ve sonunda her ikisini de dünyadan çekip almıştır.

Çok sıkıntı çekti

Mehmed Âkif'in hayatı, dinî, millî ve vatanî dertlere üzülmesinin yanında, maddî olarak da sıkıntı içinde geçmişti. Daha on beş yaşında iken, çok sevdiği babasının vefatı, arkasından iki kere evlerinin yanması ve az bir gelire yoksul kalmaları, gençliğinin mahrumiyet içinde geçmesine sebep olmuştur. Sonraki yıllarda ise, hür düşünceli ve doğrucu bir fikir adamı olması ve hiçbir hizip veya partiye yaklaşmaması, onu her çeşitten iktidarlar için “sakıncalı” hâle getirmiş ve daima büyük zorluklar içinde bırakmıştır. Dergisi, iktidardaki partiler tarafından defalarca, uzun sürelerle kapatılmıştır. Üniversitedeki hocalığından ayrılması da, dergisinde tenkit ettiği politikacıların baskısı ile olmuştur.

Mehmed Âkif, Kahire'deki on buçuk yıllık ikâmeti sırasında da, eşinin hiç geçmeyen nefes darlığına ve asabî bir hastalığa tutulmuş olması, çocuklarının başıboş kalması ve maddî imkânsızlıklar yüzünden çok sıkıntı çekmiştir.

Gerek milletvekilliği, gerek memuriyetleri ve gerekse Millî Marş şairi veya “Safahat” gibi bir millî destan ve kültürümüz için bir eser-i muazzamın sahibi oluşu sebebiyle defalarca hak ettiği emekli maaşının -ne yazık ki- kendisinden esirgenmesi de buna sebep olmuştur. (Maaşı ölümünden üç ay önce dostlarının gayretiyle bağlanabilmiş, ancak yine de birikenlerden ve ikramiyesinden, kendisi de, yoksul ve kederli ailesi de mahrum ve mahzun bırakılmıştır.) Zamanın politikacılarının yanlış tutumları ve halkımızın -hâlen devam eden- aymazlığı yüzünden, milletimizin bu büyük değeri, açıkçası terk edilmiş; en olgun ve en verimli çağında, âdeta çöllere gömülmüş, yazmayı düşündüğü birçok eserden millî edebiyatımız ve fikir dünyamız mahrum kalmıştır.

Hastalığı, ölümü ve mezarı

Âkif Bey, son üç yılında Kahire Üniversitesi'nde Türkçe öğretmenliği yapmıştır. Ancak Mısır'da uzun müddet kalan yabancılara bilhassa musallat olan “siroz” hastalığına tutulmuş ve durumu ağırlaşınca, 17 Haziran 1936'da İstanbul'a dönmüştür.

İstanbul'da yine Abbas ve Said Halim Paşa ailelerinin yardımıyla tedavi olun-

muşsa da şifa bulamayıp 27 Aralık 1936 tarihinde vefat etmiştir. Hastalığında da resmî bir alâka görmeyen İstiklâl Şairi'nin cenazesi, birkaç kişi ve çıplak bir tabutla Beyazid Camii'ne getirilmiş; ancak vefatını duyan ve ağlayarak koşup gelen üniversiteli gençler tarafından bayrağa ve Kâbe örtüsüne sarılarak, etrafında nöbete durulmuştur.

Namazdan sonra mezarlığa kadar tabutu omuzlarda götürülen bu büyük insan ve büyük Müslümanın na'sı, kefenin üzerine bayrak sarılarak ve "İstiklâl Marşı" okunarak kabrine konulmuştur.

Kabri -bugün- Edirnekapısı'ndaki "Şehidlik"te "Mehmed Âkif Ersoy Meydanı"ndadır.

Sevilen millet büyüğü

Merhumun doğduğu evin yerinde (Sarıgüzel, Bâli Paşa caddesi, no. 63-3) bulunan Barcın Apartmanı'nın ve vefat ettiği yer olan Mısır Apartmanı'nın cephelelerine, 1999 yılında, M. Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı "Mehmed Âkif Araştırmaları Merkezi"nin teşebbüsü ve mahallî belediyelerin işbirliği ile, bu bilgileri taşıyan birer levha çakılmıştır.

Safahat, bugün -temel dinî kitaplarımızdan sonra- Türkiye'de en çok ve hiç kesilmeden basılan, yayılan ve okunan bir eser olduğu gibi, Âkif merhum da her sene artan bir sevgi ve saygı ile milletçe benimsenmekte ve anılmaktadır. Hakkında birçok yazılar, kitaplar yazılmakta, araştırmalar yapılmakta, onun ve işaret ettiği İlahî "sırâtımüstakim"in hayatımızdaki

vazgeçilmez değeri, her gün daha kesin bir şekilde anlaşılmaktadır.

Ne mutlu o millete ki, içinden çıkan ve onun için kendisini feda eden, iman kahramanı büyük evlatlarının kıymetini bilir ve onlardan istifade ederek, hem dünyasını, hem de âhiretini kurtarır.

Eserleri

Mehmed Âkif Ersoy'un eserlerini aşağıdaki şekilde tasnif ederek ele alabiliriz:

1. Şiirleri: 1. Safahat Dışında Kalmış Şiirler; 2. Safahat.

2. Nesir yazıları: 1. Tefsirler; 2. Va'azlar; 3. Makaleler; 4. Tercümeleler; 5. Mektuplar.

Şiirleri

1. Safahat dışında kalmış şiirler

Mehmed Âkif Bey, Halkalı Baytar Mektebi'nin son sınıflarında bulunduğu sıralarda (1891-93), şiirlerini zamanın dergilerine göndermeye başlamıştı. 1908 sonrasında, yazdıklarını devamlı olarak yayımlamaya başlamadan önceki yıllarda da, önemli bir şair olarak tanınmış ve kabul edilmişti. Gerek dostlarına gönderdiği manzum mektuplar ve gerek diğer manzumeleri, şiir meraklıları tarafından yazılarak elden ele yayılıyordu.

Mehmed Âkif, 1908'den önce yazdığı şiirlerinden birkaçını, 1908'den sonra neşretmekle beraber, beğenmediklerinin hepsini ortadan kaldırmıştır. Kendisinin, ikinci bir Safahat hacminde olduğunu söylediği eski şiirlerinden, sadece, 1900'den önce yayınlanmış olanlarla, ele

geçen mektuplarında bulunanlar ve me-
raklıların defterlerinde kalanlar kurtul-
muşlardır.

2. Safahat

“Safahat”, Mehmed Âkif Ersoy’un şi-
irlerini topladığı yedi kitaplık şiir külliya-
tının adıdır. İçinde 11.240 mısra tutan
108 şiir bulunmaktadır.

Birinci kitap, yalnız “Safahat” adını ta-
şır. Bundan başlayarak sıra numarası almış
bulunan öteki kitapların ayrıca isimleri
vardır. Müstakil ciltler halinde ve farklı
zamanlarda birkaç baskı yapmış olan ki-
taplar, latin harfli baskılarından önce bir
arada, tek cilt içinde yayımlanmamıştır.
Yedi kitabın ilk altısının bütün baskıları
İstanbul’da, yedinci kitabınki ise Kahi-
re’de yapılmıştır.

Safahat’ı teşkil eden yedi kitabın mısra
sayıları ile eski harflerimizle yapılmış bas-
kılarının tarihleri şöyledir:

1. **Safahat:** 44 şiir, 3084 mısra. Üç baskı:
1911, 1918, 1928.
2. **Süleymâniye Kürsüsünde:** Bir şiir,
1002 mısra. Dört baskı: 1912, 1914,
1918, 1928.
3. **Hakkın Sesleri:** 10 şiir, 482 mısra. Üç
baskı: 1913, 1918, 1928.
4. **FâtiH Kürsüsünde:** Bir şiir, 1692 mısra.
Dört baskı: 1914 (iki baskı), 1918, 1924.
5. **Hâtıralar:** 10 şiir, 1314 mısra. Üç bas-
kı: 1917, 1918, 1928.
6. **Âsım:** Bir şiir, 2292 mısra. İki baskı:
1924, 1928.
7. **Gölgeler:** 41 şiir, 1374 mısra. Bir bas-
kı: 1933.

Safahat, 1943 yılından itibaren yeni
harflerle de basılmaya başlanmıştır. Şim-
diye kadar yüz defadan fazla ve beş yüz
bin adet kadar basılmış olan “Safahat”,
yurdumuzda en fazla alınan ve okunan,
bir şiir ve fikir kitabıdır.

“Safahat”: “Safhalar, devreler, dö-
nemler” ve “görünümler, manzaralar” de-
mektir. (“Kötülük, rezillik...” demek
olan “sefahet” kelimesiyle karıştırılmama-
lıdır.) Safahat’ı teşkil eden manzumelerin
tamamı “aruz” vezni ile yazılmıştır. Şiir-
lerin uzunluğu bir kıt’adan, 2292 mısra’a
kadar değişmektedir. Mehmed Âkif, “İs-
tiklâl Marşı”nı “milletin malıdır” diyerek
Safahat’a almamıştır. “Çanakkale Şehidle-
rine” adıyla meşhur olan şiir ise “Âsım”
kitabında bulunmaktadır. Mehmed Âkif,
şiirlerinin büyük çoğunluğunu “başmu-
harrir”i bulunduğu –yukarıda bahsi ge-
çen- Sebilürreşad dergisinde, ilk sayısın-
dan başlayarak yayınlamıştır.

Nesir yazıları

1. Tefsirler

Mehmed Âkif’in tefsir yazılarının hep-
si elli yedi tanedir. Bunların on sekizi
manzum olarak yazılmış olup, Safahat’a
alınmışlardır. Elli üç tanesi âyet ve dört
tanesi hadis üzerine yazılmıştır. Çoğunun
uzunluğu bir sayfadan azdır. Âkif Bey,
memleketin ve halkın o günkü meselele-
rine hitap eden bir veya birkaç âyet veya
hadîsi mevzu alarak, okuyuculara onlarla
yol göstermeye çalışmıştır. Dolayısıyla bu
yazılar, tefsir ilmi bakımından değil, za-
manın meselelerine bakış açısından mü-
himdirler.

2. Va'azlar

Mehmed Âkif Ersoy'un bir tanesi kitap içinde yayınlanmış, diğerleri konuşma sırasında Eşref Edib tarafından tesbit edilmiş olan, dokuz konuşması, va'azı (mev'izası) vardır. Bunlardan birincisi, bir kulüpte konuşma şeklinde yapıldıktan sonra, "Mevâiz-i Dîniye" kitabında yayınlanmıştır. Kalan sekiz va'azın üçü Balkan Harbi içinde İstanbul'un üç büyük camiinde (Beyazıt, Fâtih, Süleymâniye); birisi Balıkesir Zağnos Paşa Camii'nde; üçü ise Kastamonu'da Nasrullah Câmi-i'nde ve şehrin kazalarında verilen va'azlardır. Her bakımdan çok önemli konuşmalarıdır.

3. Makaleler

Çeşitli cemiyet, edebiyat ve fikir meseleleri üzerine, makale, sohbet ve hatıra şeklinde kaleme alınmış elli yazıdan ibarettir. Bunların on yedisi "Hasbihâl", on biri "Edebiyat Bahisleri", dördü "Eski Hâtıralar", ikisi "Letâif-i Arabdan" genel başlıkları altında –bazan ikinci bir başlık daha taşıyarak– yayınlanmışlardır. On beşinin ise ayrı başlıkları vardır. Mehmed Âkif'in düşünceleri, bilgisi, kültürü ve irfanı, çok samimî bir dille kaleme aldığı bu yazılarında görülmektedir.

4. Tercümeleler

Mehmed Âkif, 1908'den sonra, hepsi de dergisinde yayınlanmış ve 268 tefrika devam etmiş olan 55 ayrı tercüme yapmıştır. Bunların birkaçında "Sa'di" takma adını kullanmıştır. Tercümeleler, beşi Arapça ve biri Fransızca yazmış olan altı yazar-

dan yapılmıştır. Kitap olarak basılmış tercümeleleri:

1. "Müslüman Kadını" Ferid Vecdi,
2. "Hanoto'nun Hücumuna Karşı Şeyh Muhammed Abduh'un İslâm'ı Müdâfa'ası",
3. "İslâmlaşmak", Said Halim Paşa,
4. "Anglikan Kilisesine Cevap", Abdülaziz Câviş,
5. "İçkinin Hayât-ı Beşerde Açtığı Rahneler", Abdülaziz Câviş.

5. Mektuplar

Hâlen elli kadar mektubu ve bâzı mektup parçaları yayınlanmış bulunan Mehmed Âkif'in, dağınık halde, bazı kimselelerin elinde birkaç yüz mektubunun bulunduğu tahmin etmekteyiz. Bunların toplanarak yayınlanması, şâirimizin düşünceleri, hayatı ve yakın tarihimiz bakımından çok faydalı olacaktır.*

Kaynaklar

- * Âkif dostu aziz okuyucularımıza, merhumun hayatı ve eserleri hakkında otuz beş yıldır devam eden araştırmalarımızın çok kısa bir özetini sunmuş bulunuyorum. Burada verilen her bilginin delilleri ve izahı, aşağıda isimlerini takdim ettiğimiz çalışmalarımızda bulunmaktadır:
- 1.Mehmed Âkif Ersoy, 5. baskı, İstanbul 2004, 318 sayfa, Kaynak Yayınları.
  - 2.Mehmed Âkif, Mısır Hayatı ve Kur'an Meâli, 2. baskı İstanbul 2005, 360 sayfa, Şûle Yayınevi.
  - 3.Mehmed Âkif Hakkında Araştırmalar, 3. baskı, İstanbul 2006, üç cilt, 254+248+308 sayfa, M.Ü İlahiyat Fakültesi Vakfı, Mehmed Âkif Araştırmaları Merkezi yayını.
  - 4.Mehmed Âkif, yazar: Süleyman Nazif; hazırlayan: M.E.Düzdağ, eski harfli asıl metinle karşılıklı sayfalar halinde ve notlar ilavesiyle, İstanbul 1991, 7+102+140 sayfa, İz Yayıncılık...2008'de tekrar basılacak.
  - 5.Sıratı müstakim – Sebilürreşad dergisinin tamamının (dokuz bin sayfa) yeni harflerle aynen neşre hazırlanması çalışmalarımız devam ediyor.

Halkalı Baytar Mektebi

Mehmet Akif'i Yetiştiren Çevre

Mustafa Özçelik

İstiklal Marşı'mızın şairi, Türk-İslam kültürünün büyük ismi; M. Akif Ersoy, 71 yıl önce aramızdan ayrılmış. Kendisini bir kez daha rahmetle anarken onu yetiştiren aile, mahalle ve okul çevresi hakkındaki bilgilerin hatırlanmasında fayda olduğunu düşünüyorum zira insan, birçok yönü ile yaşadığı çevrenin ürünüdür. Mil-

let olarak istikbalimiz adına yeni Akifler yetiştirmek, evlerimizi ve çevremizi Akif'i yetiştiren muhit gibi yapmak durumundayız. Akif ve benzeri örnek insanları, bilhassa yetiştikleri çevre itibarıyla de tanımak, onları daha iyi anlamamız konusunda bize yardımcı olacaktır.

Aile çevresi

Mehmet Akif’in babası, aslen Rumeli’li olan İpekli Mehmet Tahir Efendi’dir. Fatih Medresesi’nin önemli hocalarındandır. Zamanın padişahının huzurunda ramazan ayında huzur derslerinde tefsir yapan sayılı âlimlerdendir. İlmi kadar irfanı da vardır. Nakşî şeyhi Feyzullah Efendi’den manevi eğitim almıştır.

Bilgisi, irfanı ne kadar yüksekse bunlara bağlı olarak dinî yaşantısı ve dindar şahsiyeti de aynı şekildedir. Bir ahlâk abidesidir. Dürüst, çalışkan, erdemli, haysiyetli, özü sözüne uygun, mert, yiğit bir insandır. Talebesi İbnülemin Mahmut Kemal’in ifadesiyle: “Salih, fâdil, vefî, sahî, alicenap, mürüvvetkar, müstakim bir üstad-ı kamildir.”

Temizliğe çok dikkat edip önem vermektedir. Hatta bu yüzden adı Temiz Tahir Efendi’ye çıkmıştır. Şık giyinen, çalışkan ve hayat disiplini olan bir insandır. Oğlunun eğitimine daha küçük yaşlarından itibaren çok önem vermiş, ona okula başlamadan önce gerekli bütün bilgileri öğretmiş ve bu öğreticiliği vefatına kadar devam ettirmiştir. Bu yüzden Akif, babasından bahsederken: “O, benim hem babam hem hocamdı. Ne biliyorsam kendinden öğrendim.” demektedir.

Mehmet Tahir Efendi, oğlunu zamanı geldiğinde önce mahalle mektebine ardından ortaokul ve liseye göndererek tahsilini tamamlattır. Bir yandan da belirli bir program dâhilinde ona dini dersleri verir ve Arapçayı öğretir.

Tahir Efendi, çocuklarının sadece eğitimleriyle değil her şeyleriyle yakından ilgilidir. (Ailenin Akif’ten sonra Nuriye adında bir de kız çocukları olmuştur.) Onları her sabah erkenden kaldırıp banyo yaptırıp elbiselerini giydirip kahvaltılarını yaptırarak okullarına hazırlayan müşfik bir babadır. Onlara mükemmel bir terbiyecisi olarak davranır. Terbiye meselesinde dayağa, şiddete asla yer vermez. Ama daima disiplinli hareket eder.

Annesi Emine Şerife Hanım

“Tam manasıyla, İslâm Türk kadını idi. Sağlam seviyeli, anlayışlı, tecrübeli ve ileri görüşlü bir kadındı. İtikadı bütün bir Müslüman’dı. Beş vakit namazını ihmal etmez, ibadetlerinden haz duyar, inançlarını yaşar, feragat ruhunu canlandırır, iyilik etmekten bahtiyarlık duyar, ince duygulu ve yüksek ruhlular bir kadındır.”

Mehmet Akif’in annesi aslen Buharalı olup sonradan Tokat’a yerleşmiş bir ailenin kızı olan müstesna bir hanımdır. Damadı Ömer Rıza Doğrul’un ifadesiyle: “Tam manasıyla, İslâm Türk kadını idi. Sağlam seviyeli, anlayışlı, tecrübeli ve ileri görüşlü bir kadındı. İtikadı bütün bir

Müslüman'dı. Beş vakit namazını ihmal etmez, ibadetlerinden haz duyar, inançlarını yaşar, feragat ruhunu canlandırır, iyilik etmekten bahtiyarlık duyar, ince duygulu ve yüksek ruhlu bir kadındır.”

Akif de annesini “ibadete düşkün, zahide bir kadın” olarak tarif etmektedir. Bu inançlarında son derece samimi, ihlâslı kadının yani annenin de Akif üzerindeki tesiri çok büyüktür. Çok dindar bir kadın olan Emine Şerife Hanım, çocuğuna kazandırdığı hassasiyetlerle muhtemelen onun şairliği üzerinde de etkili olmuştur. O da kocası gibi çocuklarının her şeyi ile yakından ilgilenen bir insandır. Üstelik sadece oğlunun manevî, ahlâkî ve dünyevî ihtiyaçlarıyla ilgilenmekle yetinmemiş, onun bedenî gelişmesine, hatta dış görünüşüne bile çok dikkat etmiştir.

Evleri

Mehmet Akif, böyle güzide iki insanın evladı olarak 26 Aralık 1873'te İstanbul'da doğdu. Burası, Mithat Cemal'in ifadesiyle: “Kur'anlı evdir. İçindekilerin beş vakit namazlarını kazaya bırakmadıkları, tavanları secdeyle kubbeleşen bir evdir.” Huzur ve sevgi doludur. Karı koca arasında anlaşmazlık ve tartışma yoktur. İşte Akif'in en büyük bahtiyarlığı böyle bir evde böyle güzide iki insanın evladı olarak sevgi dolu bir ortamda yetişmesidir. Zira onun bedenî ve ruhen sağlıklı ve mutlu şekilde büyümesi bu evin sonucudur. Nitekim bunun farkında olan Akif, bu evde yaşadığı mutlu zamanları sonradan şöyle nazmedecektir: “Çocukluğumda, evet bahtiyâr idim cidden/Harîm-i âilenin farkı yoktu cennetten”

Bu mahalle, Akif'in eğitimi üzerinde de etkili olmuş bir muhittir. Zira burada bulunan Fatih Camii, Akif'in okul dışındaki zamanlarda ikinci eğitim yuvası olmuştur. Akif, camiye çok erken yaşlarda tanımıştır.

Sarıgüzel Mahallesi

Mehmet Akif'in doğduğu Sarıgüzel Mahallesi, Fatih semtindedir. Burası İstanbul'un fakir ama mutlu insanların yaşadığı bir mahalledir. Dinî ve millî değerlere içtenlikle bağlı insanlardan oluşan bu mahallenin insan ilişkileri ve inanılan değerleri benimseme ve yaşama noktasında Akif üzerinde tesiri çok büyüktür.

Bu mahallenin Akif'e bir etkisi de sporda olmuştur. Yine Mithat Cemal'in “pehlivanlı mahalle” diye vafettiği bu yerde devrin ünlü pehlivanı Kıyıcı Osman, Akif'i güreşe alıştırdı. Akif, uzun süre güreşe yakın bir ilgi duyar. Sonradan yüzme, taş atma gibi diğer spor dallarıyla da ilgilenir. Denilebilir ki Akif'in sağlam karakterinin oluşmasında bu durum da çok etkili olmuştur. Mahallenin değerleri onun ruhî hayatını şekillendirirken burada ilgilenmeye başladığı sporla da bedenî sağlığını ve iradesini güçlendirecek alışkanlıklar kazanmıştır.

Bu mahalle, Akif'in eğitimi üzerinde de etkili olmuş bir muhittir. Zira burada bulunan Fatih Camii, Akif'in okul dışın-

daki zamanlarda ikinci eğitim yuvası olmuştur. Akif, camiye çok erken yaşlarda tanınmıştır. Babası onu daha yedi sekiz yaşlarında iken bu camiye zaman zaman getirmektedir. Zaten evleri de camiye çok yakındır. Beş vakit ezan sesi çocukluk günlerinden bu yana ruhuna işlemiştir.

İşte bu cami ortamında ortaokul yıllarında bir taraftan babasından Arapça dersleri alırken bir taraftan da bu camide Farsça dersleri veren, Gülistan ve Mesnevi okutan Esad Dede'den Farsça dersi, Hoca Halis Efendi'den Arapça dersi almaktadır. Yine namazlarını bu camide kılmaktadır, dolayısıyla dinî şahsiyetinin oluşumunda bu mahallenin ve caminin etkisi büyüktür.

Akif'in yaşadığı çevredeki komşuları da dinî ve ahlakî değerlere bağlı insanlardır. Dolayısıyla Akif'in arkadaş çevresi de

bu tür ailelerin çocuklarından oluşmuştur. Yine evlerine gelip gidenler de babasının konumuna uygun olarak o devrin kültürlü, bilgili insanlarıdır. Bunlar genellikle Fatih Camii'nde görevli hocalar ve medresede görevli müderrislerdir.

“Rasathaneli mektep”

Akif, önce geleneğe uyularak 4 yaşında, dinî eğitim veren Fatih'teki Emir Buharî mahalle mektebine gönderilir. İki yıl kadar burada okuduktan sonra, Fatih ilkokuluna geçer. Buradaki eğitimine ilave olarak evde babasından Arapça dersleri alır.

Ardından Fatih Ortaokulu'na gider. İlk edebî ilgileri burada başlar. Devrine göre çok nitelikli hocaların bulunduğu bir mekteptir burası. Onun bu okuldaki hocalarından Türkçe hocası Hersekli Kadrî Efendi'nin Akif'e lisan sevgisi ve şahsiyet yönünden çok etkisi olmuştur. Akif, hürriyetçi tutumunu büyük ölçüde bu hocaya borçludur. Çünkü bu zat Abdülhamid devrinin hürriyetperver şahsiyetlerindedir. Akif, hemen her bakımdan bu hocayı kendisine örnek almıştır. Yine bu dönemde de babası oğlunun öğrenimine katkı yapmayı sürdürür ve ilkökulda başladıkları Arapça derslerine bu dönemde de devam ederler. Bu arada edebiyata da ilgisi artan Akif, bir taraftan Kur'an hıfzına çalışır, babasının çevresindeki hocalardan Arapça ve Farsça dersleri de alırken bir yandan da Leyla ile Mecnun, Hafız divanı, Gülistan gibi şarkın klasik edebi eserlerini okumaya başlar.

Halkalı Baytar Mektebi'nde Talebe iken

İşte tam bu sırada yani ortaokul tahsili bittikten sonra Akif'in hangi okula gideceği ailede ufak bir tartışma konusu olur. Annesi oğlunun bir din adamı olarak yetişmesi için medreseye gitmesini istemektedir. Babası ise medreseye değil mektebe gitmesine taraftardır. Neticede annesi, dinî bilgilerin medrese hocası olan baba tarafından yeterince verileceğine kanat ederek bu tercihe saygı duyar. Akif böylece Mülkiye idadisine yani lise tahsiline başlar. Burada şunu da belirtmek lazımdır ki Tahir Efendi oğlunu mektep ve meslek seçiminde özgür bırakır. Yani kendi tercihini oğluna zorla kabul ettirmemiş, ikisinin de arzusu aynı istikamette olmuştur.

Akif, çok iyi bir öğrencilik devresi geçirirken babası ölür. Ailenin düştüğü maddî sıkıntı yüzünden o yıl yeni kurulan Baytar mektebine geçer. Bu okulda en çok tesirinde kaldığı hoca ise o yıl Paris'ten Türkiye'ye dönen Doktor Rifat Hüsameddin'dir. Akif'in fen ilimlerine daha fazla ilgi duyması bu hocayla daha da çoğalmıştır. Bu hocanın Akif üzerindeki tesiri o kadar büyüktür ki Mithat Cemal: "Bir mektep bazen bir hocadır. İnsan bazen bir mektepten değil bir mualimden çıkıyor. Akif de bu Rifat Hüsameddin'den çıktı." der.

Akif, Baytarlık eğitimi sırasında çocukluğundan gelen lisan sevgisi sebebiyle Fransızcasını ilerletmek için yine özel eğitimi sürdürür. Kamil isimli birisinden geceleri Fransızca dersleri alır. Bununla da yetinmez aynı hassasiyeti küçük yaşlarında başladığı Arapça ve Kur'an eğitiminde de gösterir ve Tabhane Medresesi'nde İs-

keçeli Hafız İsa Efendi'den Kur'an'ı hıfz etmeye ve Arapça öğrenimini ilerletmeye devam eder. Akif, buradaki dört yıllık eğitimini başarıyla tamamlayıp birincilikle mezun olur. Veteriner olarak hayata atılır.

Okul çevresi, Akif'i yetiştiren üçüncü önemli çevredir. Burada hem fen ilimlerini iyi bilen hem de dindar olan hocalardan ders almıştır. Dolayısıyla o din ve ilim çatışmasına asla düşmemiştir. Gündüz laboratuvarında gece ise yine Kur'an okunan, ilmî, fikrî ve edebî sohbetlerin yapıldığı o mesut evindedir.

Aldığı eğitim onu belli bir ilim dalında sınırlamaz. Bir taraftan ilmî, fennî buluşlarla ilgilenirken öte yandan şiirler yazar. Pasteur'la Fuzuli onun için aynı derecede ilgi uyandıran isimlerdir. Böylece Akif, bir taraftan devrin en ünlü veterineri olurken diğer yandan da en büyük şairi olur. Yine dinî ilimlerle ilgisini devam ettirir. Baytar olup hayata atıldıktan sonra da hem dinî hem de edebî bilgilerini daha da derinleştirecek çalışmaların içine girer.

Yazımızın başında da belirttiğimiz gibi Mehmet Akif'i, böyle bir güzide insanı, bu örnek şahsiyeti yine Mithat Cemal'in ifadesiyle işte bu üç mekan yetiştirmiştir: "Kur'anlı ev, pehlivanlı mahalle, müspet ilimli mektep."

Kaynaklar

- Mithat Cemal Kuntay, Mehmet Akif Ersoy, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara 1990
 Orhan Okay, Mehmet Akif, Akçağ Yayınları, Ankara 1989
 Abdülvahit İmamoglu, Mehmet Akif, Ravza Yayınları, İstanbul (tarihsiz)
 İsmail Hakkı Şengüler, Mehmet Akif Külliyyatı, İstanbul, 1992
 Sezai Karakoç, Mehmet Akif, Diriliş Yayınları, İstanbul 1979

Akif ve Oğulları: Emin (sağda); Tahir (solda)

Bir Aile Reisi Olarak Mehmet Akif

Okan Koç

Bir sanatçının sanatkârlığının yanında olayları algılayış şekli, hayatı yorumlayışı, duyarlılığı, aile çevresi, kederi ve sevinci de bir noktada sanatı ve sanatçılığı için önem arz etmektedir. Sanatçının kişiliği ve yaşadıkları, eseri anlamamıza kapı aralayacak ipuçlarını da içinde barındırır. Sanatçı, eserini oluştururken biraz da kendi dünyasını şekillendirir onda. Sanat eserinin okura dönük yüzü yanında sanatçıya

bakan tarafları da vardır. Zira sanatçı da sonuçta tüm insanlar gibi bir hayat sürmektedir. Sanatçının da şahsî bir dünyası ve bu dünyanın şekillendirdiği edebî bir kişiliği vardır. Bu noktada, sanılanın aksine tanıdığımızı, bildiğimizi sandığımız nice şair ve yazarı tanımanın çok uzağında durmaktayız.

İstiklal Marşı şairimiz Mehmet Akif de hakkında çokça yazılıp konuşulduğu için

herkesin tanıdığını bildiğini sandığı sanatkârlarımızdandır. Akif'e dair yazılan yazılarda, onun sanatçı yönü ve şairliği yanında insanî özelliklerine de bolca göndermeler yapılmış, Safahat, yalnızca bir şiir kitabı olarak değil, şairin idealizmini ortaya koyduğu bir metin olarak okunmuş ve değerlendirilmiştir. Akif'in şahsiyeti ve bu şahsiyetin çevrelediği Akif portreleri de zihnimizin derinliklerinde kendince bir yer edinmiştir. Üzerinde bolca yazılmasına rağmen Akif'in bazı yönleri gerçek anlamıyla tanınamamıştır. Zira yazılanlar, çoğunlukla aynı şeyin tekrarı mahiyetindedir. Böyle olunca da bilindiği sanılan ama yeterince bilinmeyen bir Akif durmaktadır karşımızda.

Bilindiği gibi, Akif'in şiirleri konu itibariyle içtimâî ve dinîdir. O, genel itibariyle şiirlerinde Türk halkının ve İslam âleminin meselelerini ele alır. Kendi derdini, şahsî duygularını şiirlerine konu etmez. Bu bağlamda Akif'in kişisel hayatı, ilişkileri ve özellikle ailesi eserlerine yansımaz. Onun aileye bakışını ve kendi aile çevresinde ortaya koyduğu tutum ve davranışlarını görebilmek, analiz edebilmek için "Hayır, hayâl ile yoktur benim alış verişim./İnan ki her ne demişsem görüp de söylemişim." dediği "Safahat"¹ kadar hatta belki de daha fazla, yakın çevresinin onun hakkındaki hatıralarıyla bizzat kendisi tarafından kaleme alınan mektuplarına² bakmak gerekecektir.

Akif'e dair birtakım özellikleri Safahat'ta görmek mümkündür. "Safahat", Akif'le, onun seciyesiyle bütünleşmiştir.

Akif'in bir idealizm ortaya koyduğu Safahat'a dair yapılan değerlendirmelerde, şairle bütünleşmiş bir Safahat'tan bahsedildiği görülmektedir.³ Akif, eseriyle bütünleşmiş bir şahsiyettir. Bu yüzden Akif'in bazı özelliklerinin yakından bilinmesinin daha bir anlam kazandığını düşünüyoruz.

Safahat'a baktığımızda, onun aile kavramından ve aile çevresinden bahsettiğini görmekteyiz. Akif, Safahat'ta aileyi, mutluluğun tamamlayıcısı olarak tasvir eder.

*Hayat- aile isminde bir mâişet var ;
Saâdet ancak odur... dense hangimiz anlar?
Hayât- âile dünyâda en safâlı hayât,
Fakat o âlemi bizler tanır mıyız? Heybât!"
Sabableyin dolaşıp bir kazanca hizmetle;
Evinde akşam otursan Kemâl- i izzetle;
Karın çocukların annen baban kimin varsa,
Dolaşsalar seni kat kat bu hâleler sarsa;
Sarây-ı cenneti yurdunda görsen olmaz mı?
İçinde bis taşıyan kalb için bu zevk az mı?"*

Akif'in, Safahat'ta zaman zaman başta babası olmak üzere aile fertlerinden bahsettiği görülmektedir.

*Sekiz yaşında kadardım. Babam gelir: 'Bu gece,
Sizinle camie gitsek çocuklar erkence.
Giderseniz gelin amma namazda uslu durun;
Meramınız yaramazlıksa işte ev, oturun!
Deyip ahırdı benimle kardeşim!"*

Şair, "Selma" isimli manzumede, ölmek üzere olan dört yaşındaki yeğeni Selma'nın durumunu anlatırken annesini de konuşturur.

*Sarıldı boynuma annem, girince ben içeri
Diyordu ağlayarak: Görme Akif'im çocuğu!
Senin değil yedi kat ellerin yanar ciğeri,
Ölüm döşekleri üzerinde görse yavrucuğu..."*

Akif'in yetişmesinde, babasının etkisi

çok büyüktür. Babası Tahir Efendi'nin, oğlu Akif başta olmak üzere çocuklarıyla çok yakından ilgilendiği bilinmektedir. Akif, her fırsatta babasını minnetle anmıştır. Babası için bir şiire düştüğü dipnotta: “Babam Fatih müderrislerinden İpekli Tahir Efendi merhumdur ki benim hem babam hem hocamdır. Ne biliyorsam kendisinden öğrendim. Şi’rin daha iyi anlaşılmasına, merhumun da rahmetle anılmasına vesile olur, diye şu haşiyeyi yazmaya mecbur oldum.”⁷ diyerek babasını anmadan geçemez.

Yine Safahat'ta, Akif'in eşine ve çocuklarına dair izler bulmamız da mümkündür. Birinci Safahat'ta “Bebek yahut hakk-ı karar” manzumesinde: “Bizim Cemile Feride'yle bir sabah gelerek, /‘Unutma beybaba, akşam birer hotozlu bebek, /getir, kuzum...’ dediler. Ben de kızların keyfi kırılmasın diye reddetmedim şu teklifi.” diye bahsedilen Cemile ve Feride, Akif'in kızlarından başkası değildir.

Akif'in, ailesinin sorumluluğunu yüklenmesi, babası Tahir Efendi'nin ölümü üzerine on beş yaşında iken başlar. Tahir Efendi'nin ölümüyle her bakımdan zor günler geçiren aile, aynı yıl Fatih yangınında Sarıgözel'deki evlerinin de yanmasıyla tamamen zorda kalır. Annesi ve kız kardeşiyle çaresiz kalan Akif, erken yaşta ailenin tüm yükünü omuzlarında hissetmiştir.

Bu sorumluluk duygusunun sonucu olarak Akif, annesine ve kız kardeşine bakmak gayesiyle, mesleğine ve fitratına

hiç uygun olmasa da Mülkiye'nin yüksek kısmından kaydını sildirerek, Halkalı Baytar Mektebi'ne gitmeye karar verir.⁸ Buradan birincilikle mezun olur.

1 Eylül 1898'te, yirmi beş yaşında iken İsmet Hanım'la evlenen Akif'in evliliğinden altı çocuğu olur. Bu çocukların üç tanesi kız, üç tanesi erkektir. Bunlar sırasıyla: Cemile, Feride, Suad, İbrahim Naim, Emin ve Tahir'dir. Dördüncü çocuğu İbrahim Naim, bir buçuk yaşında iken vefat etmiştir. Akif, Naim için “bakiyye-i selef” dermiş ve ‘en çok kimi severdin?’ sorusuna ‘Naim’ diye karşılık vermiş.

Akif, yalnızca kendi çocuklarıyla ilgilenmemekte, birini yetiştirmiş olmaktan da son derece mutlu olmaktadır. O, Mithat Cemal Kuntay'ın deyişiyle “Adam arayan adam”dır. Bildiğini her gence öğretmek istiyor, bunu da büyük bir arzuyla yapıyor. Safahat'ta da bolca bahsedilen Asım (Asım Şakir) isminde bir genci tanır ve onun eğitimiyle son derece yakından ilgilenir. Onun Fransızca öğrenmesi için büyük çaba gösterir. Mısır'da iken bile onunla meşgul olmaktan geri durmayan Akif, devamlı surette mektuplar vasıtasıyla ona telkinlerde bulunur. “Aman Fransızca'yı bırakma... Her mümkünü bildiriğ et de şu lisanı lüzumu kadar öğren...”⁹ “...Fransızcadan bu mektubunda bahsetmiyorsun, sakın icazetname almış olmasın? Ben gelinceye kadar bari devam et ki alt tarafını birlikte ikmal edelim...”¹⁰

Asım'ı dil öğrenmeye teşvik etmek gayesiyle kendi öğrenme tarzını dahi kü-

Şayet, ileride çocuk sahibi olurlarsa ölenin çocuklarına kalan bakacaktır. Aradan yıllar geçtikten sonra Hasan Efendi ölür, geriye üç çocuğu kalır. Akif bu üç çocuğa o günlerde işsiz olmasına rağmen tereddütsüz sahip çıkar.

çümsemiştir: “Ben meşhur olan Arapçamla, Acemcemle, Fransızcamla ne Mısır’ da iş görebilirim, ne Tahran’da yahut Paris’te!”¹¹

Akif’in, kendi çocuklarından başka büyük bir fedakarlık göstererek sorumluluğunu üstlendiği üç çocuk daha vardır: “Mektep arkadaşının çocukları.” Baytar Mektebi’ndeysen sınıf arkadaşı Hasan Efendi’yle (Baytar müfettişi Hasan Tahsin) birbirlerine söz verirler. Şayet, ileride çocuk sahibi olurlarsa ölenin çocuklarına kalan bakacaktır. Aradan yıllar geçtikten sonra Hasan Efendi ölür, geriye üç çocuğu kalır. Akif bu üç çocuğa o günlerde işsiz olmasına rağmen tereddütsüz sahip çıkar. (Ziraat Nezareti’ndeki memuriyetinden kendisiyle ilgisi bulunmayan bir haksızlığa tepki göstererek istifa etmiştir.) Evinin hali de içler acısı bir durumdadır.

Mithat Cemal diyor ki: “Bir cuma, Akif’in evinde sekiz çocuk buldum. Teker teker çok sevimli olan çocuklar bir araya gelince ne manzara alırlar, malumdur. Evde sekiz kişilik bir kıyamet kopuyordu. Akif’in beş çocuğuna katılan bu üç çocuğun komşudan gelmiş ufak misafirler olduğunu zannettim ve ertesi cuma bu çocuk gürültüsüyle artık karşılaşmam sandım.”¹²

Mithat Cemal, her cuma evde bu çocukları görünce dayanamaz sorar ve Akif’ten: “Misafir çocukları değil, benim çocuklarım.” cevabını alır. Eşref Edib’in¹³ aktardığına göre Akif, Hasan Tahsin’den kendisine emanet kalan bu üç çocuğa (Cevdet, Süheyla, Bedia) büyük ilgi göstermiştir. “Üstat bunları evine almış, bağrına basmış, evlatlarından çok, onların tahsil ve terbiyelerine itina etmiş. Onları şefkatle, re’fetle, ihtimamla büyütmüş, onlara öyle amcalık etmiş ki bir dakika olsun öksüzlük, yetimlik acısını duymamış...”¹⁴

Yine Eşref Edib’in aktardığına göre bu çocuklardan Cevdet’e büyük umutlar bağlayan Akif, Cevdet’in Baytar Mektebi’nin ikinci sınıfında iken vefat etmesi üzerine: “...O bize çok yazılar yazacaktı. O çocuk, âlemi İslam’a çok hizmetlerde bulunacaktı. Babası on sene evvel rahmeti rahmana irtihal ederken oğlunu bana emanet etmişti. Onun için bu çocuğun ne büyük bir sebat ile çalıştığını gözümle görüyor, birkaç sene sonra nasıl yüksek bir ihataya malik olacağını da pek emin olarak tahmin ediyordum. Heyhat! Vakit-siz bir ölüm çocuğun o kadar emeklerini, benim de o kadar ümitlerimi tarumar etti.”¹⁵ Sözleriyle derin üzüntüsünü ortaya koymuştur. Süheyla ise darülfünunu bitirmiştir.

Akif, kızlarıyla da son derece yakından ilgilidir, kızlarının iyi bir evlilik yapmaları için onlara bir bakıma rehberlik etmiştir. Kızı Cemile Hanım'ı Mısır seyahati sırasında tanıdığı gazeteci Ömer Rıza (Doğrul) ile evlendirir. Şair Eşref Edib'e yazdığı 25 Eylül 1930 tarihli mektupta kızlarından ve onların eşlerinden bahsetmektedir.

“Milas'taki üçüncü kızımdır. Zevci baytar yüzbaşılardan Ahmet Ali isminde bir gençtir. Karı koca birbirlerinden çok memnunlar. Damadımın sîret ve sülûku da beni memnun ediyor. Erkek yapılı, erkek tabiatlı bir adam. Fatma Ferdâ isminde bir de kızları var. Güzel güzel geçinmedeler. Hamdolsun o cihetten bahtiyarım. Büyük kızımın kocası kalemiyle geçinir. Adı Ömer Rıza'dır. Belki bu isme aşına çıkarsınız. İkinci damadım ise Ford müessesesinde oldukça mühim bir vazife sahibidir. Allah'a şükür şimdiki halde kızlarımın üçü de mesutturlar.”¹⁶

1925 yılında Mısır'a giden Akif'in, arkadaşları Fuat Şemsi İnan'a¹⁷ çeşitli vesilelerle yazmış olduğu mektuplarda, çocuklarından uzakta kalmasının sıkıntısını yaşadığı görülmektedir. “İki gözüm Fuad, bizim Emin çok haylazlık ediyormuş; müdavim bulunduğu Üsküdar Sultanişi'nden savuşup çarşılarda, pazarlarda dolaşıyormuş. Annesi: ‘Ben başa çıkamıyorum.’ diyor. Dünden beri kafam altüst oldu. Artık mektebe kadar giderek derece-i devamı hakkında tahkikat icra edersin; sonra bizim eve de uğrayarak validesiyle konuşursun...”

Akif'in Mısır'da bulunduğu süre zarfında özellikle oğlu Emin'in gidişatından hiç memnun olmadığı, bu yüzden de mektuplarında sık sık bu konuya temas etmek durumunda olduğu görülüyor.

10 Şubat 1927 tarihli mektuptan Emin'in Mısır'da babasının yanında olduğu anlaşılmaktadır. Akif Emin'i yanına aldıktan sonra biraz rahatlamıştır. Eşi İsmet Hanım'ın rahatsızlığı başta olmak üzere çeşitli sebeplerden çocuklar üzerinde etkili olamadığını hisseden şair, bu durumun farkındadır. Fuat Şemsi'ye: “Tahir için validesine yazdım. Hiç karışmayacak tamamıyla sana bırakacak. Emin'i buraya getirdiğimden o kadar memnunum. O kadar doğru iş gördüğüme kani'im ki sorma!” diye yazar.

Akif, Mısır'da maddî olarak birtakım sıkıntılar yaşamaktadır. Buna rağmen 25 Şubat 1927 tarihli mektubundan Akif'in ailesine bir miktar para gönderdiği ve bu paranın eşine verilmesini istediği görülmektedir.

Akif'in Mısır'dan mektup yazdığı kişilerden biri de Mahir İz'dir.¹⁸ Bu mektuplarda Akif, aile hayatından çok bahsetmekle beraber, bir dertleşme ihtiyacında olduğu da görülmektedir.

Mahir İz'e yazmış olduğu 1 Eylül 1928 tarihli mektuptan şairin, eşini de Mısır'a götürdüğü anlaşılmaktadır.

Akif, Mısır'dan kızı Suad'a ve damadı Ahmed Bey'e de altı adet mektup yazmıştır.¹⁹ Bu mektuplarda, şairin samimi ve içten olduğu görülüyor. Mektupların baba-

lık duygusuyla kaleme alınmış mektuplar olduğu görülmektedir. Mektuplar büyük bir özlemin de habercisidir. Akif, derinden derine kızlarından ve torunlarından uzak kalmanın acısını da hissetmektedir. Bu mektuplar vasıtasıyla diğer kızlarından ve torunlarından da haberler ulaşmaktadır şaire. Mektuplar, çocukları ile arasındaki tek iletişim yoludur.

Şairin 9 Nisan 1932 tarihinde kızı Suad'a yazdığı bir mektuptaki şu soru onun çocuklarının sağlığı ile nasıl ilgili olduğunu da göstermektedir. "Vücutça toplu musun? Yoksa soğuklarla, rutubetlerle uğraşmaktan zayıf mı düştün?" Akif, aynı tarihte damadına da ayrı bir mektup yollamıştır. Mektupta, Akif'in damadına karşı da aynı içtenlikle yazması dikkat çekicidir. Burada Ahmet Bey'e "evladım", "iki gözüm" gibi içten hitaplarda bulunduğu görülmektedir.

Akif'in, kızına yollamış olduğu üçüncü mektuptan diğer kızı Cemile'yle de mektup vasıtasıyla haberleştiğini görüyoruz. Bu mektubun en kayda değer taraflarından biri ise yanında bulunan oğlu Tahir için yapmış olduğu istektir. "Tahir de bu sene iyi çalışıyor. Ona bir iki satır mektup yazsan ve benim kendisinden memnun olduğumu aldığım mektuplarımdan hissettiğini söyleyerek böylece devam etmesi için nasihat versen pek isabet olur." Bu kayda değer istek, şairin çocuklarını eğitmek için bulduğu çarelerden birisi olsa gerektir. Şair, böyle bir metodun daha etkili olacağını düşünmüş olmalı ki kızı vasıtasıyla oğlu Tahir'e dolaylı bir mesaj vermektedir.

Akif, yalnızca kendi ailesi ve çocuklarıyla ilgilenmemiş, bir başka tabirle o, cemiyeti başında taşımıştır. Bütün bir toplumun sorunlarıyla dertlenmiştir. Onun bizzat ilgilendiği, yetişmesini sağladığı gençler olduğu gibi, binlerce gencin kurtulmasına vesile olmak gayesiyle durmadan koşturmuştur.

Akif'in 9 Ağustos 1934 tarihli kızı Suad'a yazdığı mektuptan, eşinin İstanbul'a döndüğünü anlıyoruz.

Akif, eşinden, kızları Cemile, Feride ve Suad'dan aynı anda mektuplar almıştır, şair bunlardan memnuniyetini belirtmektedir. Suad'a ablasından ve annesinin rahatsızlığından da bilgi vermektedir. "Annen İstanbul'a giderken sana mektup yazmak üzere benden üzeri makineyle yazılmış iki zarf almıştı. Bilmem yazdı mı? Göğsü iyi imiş. Yalnız ara sıra sinirleri tutup bayıldığını Cemile yazıyor. Zaten Mısır'da iken de göğsü tutmuyor, sade on beş yirmi günde bir, sinir geliyordu." Akif yazmış olduğu manzumeler için çocuklarının fikrini öğrenmeyi de arzulamaktadır. Aynı mektupta kızına sorduğu "Yedinci kitap'taki 'Sanatkâr' manzumesini nasıl buldun?" sorusu ise şairin şiiri hakkında, onların fikirlerini önemseydiğini göstermesi bakımından manidardır.

1936 yılında damadı Ahmet Bey'e hi-

taben yazmış olduğu mektuptaki: “Çocuklar bir taraftan büyümekte, diğer taraftan da mekteplerine devam etmekte imişler. Mümkün olsa da hep birlikte resim çıkartarak bize gönderseniz ne kadar memnun olurduk!” ifadesinden özlemin fotoğraflarla giderilmeye çalışıldığı görülüyor. Yine aynı mektupta: “Ara sıra böyle mektuplarınızı aldıkça üç beş gün adeta şenlik ederiz. Onun için ihmal etmeyiniz.” Dileği de şairin çocuklarından gelen mektuplarından ne kadar mutlu olduğunu göstermektedir.

Akif’in, çocuklarının rahatsızlıklarından son derece tedirgin olduğu Eşref Edip’e yazdığı 6 Mayıs 1933 tarihli mektupta görülmektedir.²⁰ “Ömer Rıza Bey evvelki hafta Cemile’nin hastanede olduğunu yazdı, sonradan bir şey yazmadı. Hâlbuki her hafta hastanın ahvâl-i sıhhiyesine dair malumat vereceğini vaat etmişti. Kuzum bizi meraktan kurtarın. Zavallı Rıza’ya çok acıyorum. Zaten geçinmekten acizdi, şimdi de her gün iki buçuk lira hastane masrafı çıktı. Benim için kendisine muavenet imkânı olsa hiç durmayacağım, amma kendim de borç içindeyim. Bir taraftan istikraz imkânı yok ki alayım da göndereyim.”

Mehmet Akif’in, özellikle Mısır’da kaldığı yıllarda çocuklarıyla sürekli haberleştiği ve özlemini mektuplarla gidermeye çalıştığı görülmektedir. Bu mektuplarda, Akif’in ailesine ne kadar düşkün olduğu da gözlerden kaçmamaktadır. Akif, evli olan kızlarıyla ve damatlarıyla da sürekli haberleşmiş, onların iyi haberlerini alınca

mutlu olmuş, onlardan haber alamadığı zamanlarda büyük bir tedirginlik yaşamıştır. Kendisini zihnen çok meşgul eden erkek çocukları için yakın dostlarından yardım istemeyi de ihmal etmez.

Oğlu Emin’in bir türlü istenilen kıvama gelmemesi, şaire “Ah, kendi yumurcağını terbiyeden aciz babaların mürebbii ümmet geçinmesi ne ayıp şeymiş!” sözünü söyletmiştir ki bu da Mehmet Akif gibi bir şahsiyet için hiç de kolay söylenmiş bir söz olmasa gerektir. Bu söz bir bakıma şairin içine düştüğü durumun tercümanı olmuştur.

Akif, kendini milletine adadığı günden beri, kendi ifadesiyle, sanattan ziyade cemiyeti düşünmüştür. Onun, Mısır yıllarında dahi toplumdan, toplumun meselelerinden hiç uzaklaşmadığını biliyoruz.

Akif’in, Mısır’a gitmeden önceki aile hayatı hakkında eldeki mevcut bilgiler azdır. Bunda devrin siyasî şartlarının etkisinin büyük olduğunu söyleyebiliriz. Özellikle Millî Mücadele yıllarında Akif, vatanın değişik coğrafyalarını dolaştığı gibi vatan toprakları dışına da çıkmış, bu da doğal olarak ailesiyle yeterince ilgilenmesine fırsat vermemiştir.

Akif, yalnızca kendi ailesi ve çocuklarıyla ilgilenmemiş, bir başka tabirle o, cemiyeti başında taşımıştır. Bütün bir toplumun sorunlarıyla dertlenmiştir. Onun bizzat ilgilendiği, yetişmesini sağladığı gençler olduğu gibi, binlerce gencin kurtulmasına vesile olmak gayesiyle durmadan koş-turmuştur. Akif’in çok fedakâr olduğu bilinen bir gerçektir. Zira o, birçok insanın

kolay kolay bırakamayacağı başta maddî şeyler olmak üzere çok kolay feda ettiği edebildiği de hepimizin malumudur.

Akif, çocukları ve ailesi için de hiçbir fedakârlığı yapmaktan geri durmamıştır. Daha on beş yaşında iken maddî sıkıntı içinde bulunan ailesinin durumunu göz önüne alarak Mülkiye'nin yüksek kısmına istediği halde devam etmemiş, sırf ailesi için Baytar Okulu'na geçmiştir.

Akif, şiirine konu ederek idealize ettiği aileyi kendi hayatında yaşamasına şartlar bir türlü müsaade etmemiştir. Şüphesiz bunda hayatının bir koşuşturmaca içinde geçmesinin etkisi büyüktür. Bir bakıma buna vakit de fırsat da yoktur.

Akif'in aile hayatı konusunda M. Ertuğrul Düzdağ'ın şu tespitleri çok yerindedir: "Milletinin en felaketli yıllarında yaşayan Mehmet Akif, hayatını daimi bir mücadele içinde geçirmiş; son on yılını ise gurbette maddî manevî sıkıntılarla yaşamıştır. Bu yüzden ailesi ve çocuklarıyla fazla meşgul olamamıştır.

Eşi İsmet Hanım'ın müzmin nefes darlığı ve asabî bir rahatsızlık içinde bulunması da bu güçlüklerle eklenmiştir... Bunlar yetmezmiş gibi kendisinin hastalığının ağırlaştığı 1935 yılı sonlarında Türkiye'ye vatanî hizmetini yapmak için gelmiş olan oğlu Emin'in, asker ocağında arkadaşlarına Kur'an okuyup anlattığı için 'irtica' suçuyla Divan-Harbe verilmesi gibi feci hadiseler de kederli şaire acı darbeler vurmıştır."²¹

Netice itibarı ile Akif, aile kavramına büyük önem atfetmekte, cemiyetin ayakta durmasını da ona bağlamaktadır. Ken-

di hayatında da ailesi daima vazgeçilmez olmuş, yaşadığı devrin ve şartların zorlamasıyla ailesinden uzak kalsa ve onlarla istediği oranda hemhal olamamış olsa da onları hiçbir zaman ihmal etmemiştir.

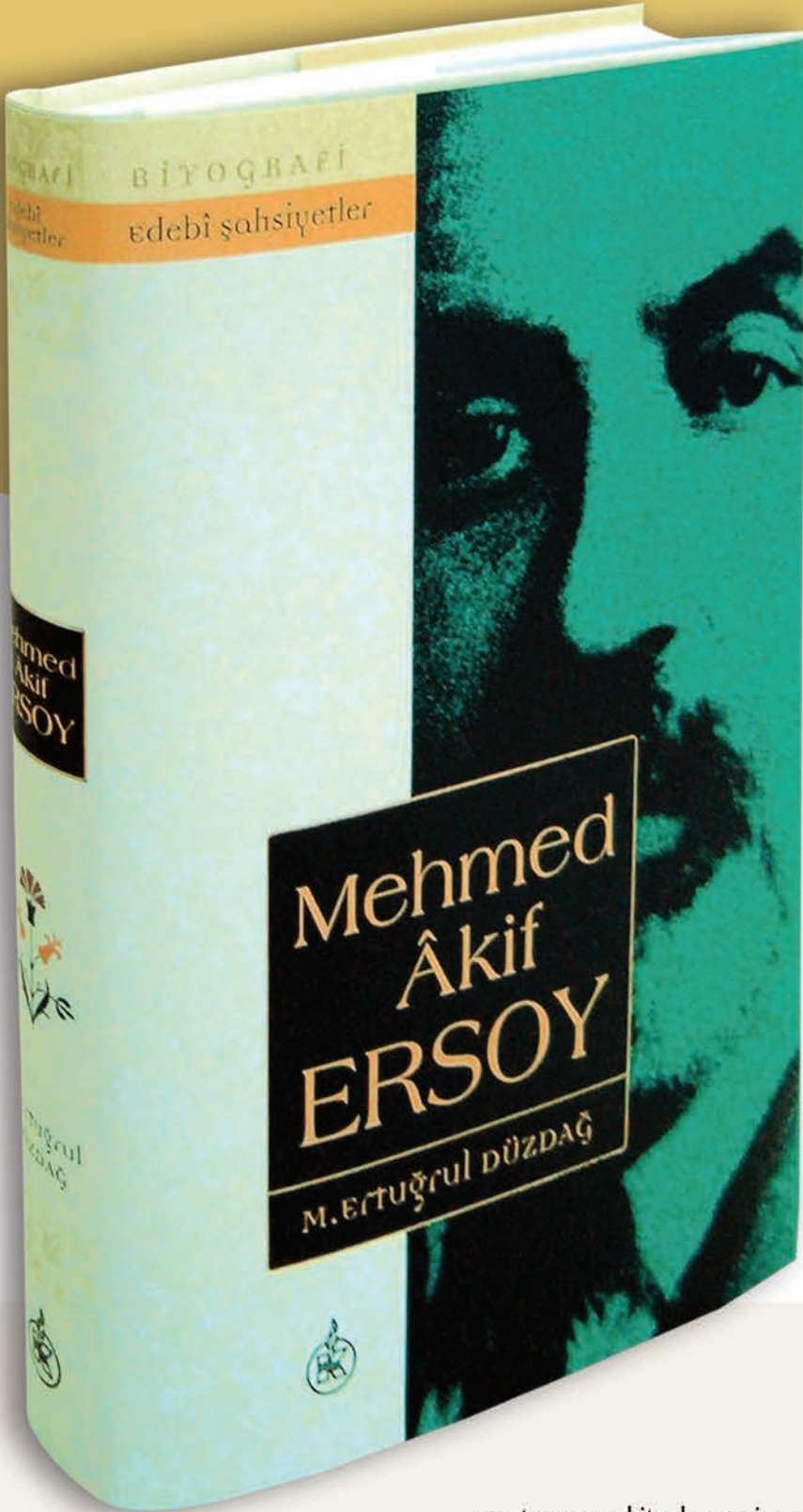
Kaynaklar

- 1 Bu yazıdaki ilgili atıflar Safahat (hazırlayanlar Orhan Okay-Mustafa İsen), Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1992, 504 s. baskısına yapılmıştır.
- 2 Bu yazıda başvurulan Akif'in ilgili mektupları, İsmail Hakkı Şengüler tarafından hazırlanan Mehmet Akif Külliyyatı'nın 9. cildinde yayımlanmıştır. Hikmet Neşriyat, İstanbul 1992. Mektuplar, çeşitli kaynaklardan alınarak bir araya getirilmiştir. Biz bu yazıda mektupların alındığı kaynakları da ayrıca belirtmeye gerek duymadan alıntı yaptığımız sayfaları göstermekle yetindik. Bkz. a.g.e İstanbul 1992, c. 9 "Mektuplar" bölümü s. 357-558.
- 3 Orhan Okay, bu konuda: "Akif şiirinde bir 'ben'den bahsediyorsa bu muhakkak bizzat kendisi olan, şair veya baytar olan Mehmet Akif'tir. İşte bu bakımdan Safahat onun hem hayat hikâyesi, hem karakteri, hem hususiyeti, ailesi, yakın dostları, hulâsa bizzat kendisidir." demektedir. Bkz, Safahat, 'Safahat'a göre Mehmet Akif', xxxvii
- 4 Safahat, s.94
- 5 a.g.e, s.6
- 6 a.g.e, s. 43
- 7 a.g.e, s.169
- 8 İbnü'l- Emin Mahmud Kemal İnal, Akif'in zaruretler ve sefaletler içerisinde idadi tahsilini bitirdiğini, ailesine bakmak için kısa bir yol bulmaya mecbur olduğunu, yaptıkları uzun müsavere ve müzakereler sonucu Halkalı Baytar Mektebi'ne girdiğini belirtiyor. Mehmet Akif külliyyatı, 10.cilt, s. 66
- 9 Mithat Cemal Kuntay, Mehmet Akif, Timaş Yayınları, I.baskı, İstanbul 1997, s.302
- 10 a.g.e, s. 302
- 11 a.g.e, s.302
- 12 a. g. e., s.309
- 13 Eşref Edib'ten alıntılanan ilgili bölümler, Mehmet Akif Külliyyatı. 10 cilt, İstanbul 1992.'ten aktarılmıştır.
- 14 Mehmet Akif Külliyyatı, 10.cilt, s.183
- 15 a. g.e. s. 183 - 184
- 16 Mehmet Akif Külliyyatı, 9. cilt, s. 477
- 17 Fuat Şemsi İnan'a yazılan ilgili mektuplar için, Mehmet Akif Külliyyatı, 9. cilt, s. 356 - 388
- 18 Mahir İz'e yazılan ilgili Mektuplar için, Mehmet Akif Külliyyatı, 9. cilt, s. 390-446
- 19 Kızı Suad Hanım'a ve damadı Ahmed Bey'e yazılan ilgili mektuplar için, Mehmet Akif Külliyyatı, 9. cilt, s. 457 - 470
- 20 Eşref Edib'e yazılan ilgili mektuplar için Mehmet Akif Külliyyatı, 9. cilt, s. 471- 488
- 21 M. Ertuğrul Düzdağ, İstiklal Şairi Mehmet Akif Ersoy, İSKİ yayınları, İstanbul 2002, s. 7-18

Toprakta gezen gölgeme toprak çekilince
Günler er geç şu heyulayı da silecektir
Rahmetle anılmak ebediyet budur amma
Sessiz yaşadım, kim beni nereden bilecektir...

M. Âkif ERSOY

Mehmed Âkif ERSOY

(B İ Y O G R A F İ)

M. ERTUĞRUL DÜZDAĞ

e-satış: www.kitapkaynagi.com

www.kaynakyayinlari.com.tr

Şehbal (mecmuası) Darülfünun Edebiyat Şubesi'nden Mezun Olan Talebeler ve Muallimleri. Fotoğraf: Resna

Bir Eğitimci Olarak Mehmet Akif

Şeref Yılmaz

Mehmet Akif Ersoy, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde ders vermiş bir darülfünun hocası, İslâmî ilimlere son derece vukufiyeti olan bir İslâm âlimi, Sıratı Müstakim Dergisi'ni çıkararak, yazılarıyla halkı aydınlatan bir mütefekkir, Millî Mücadele yıllarındaki vaazlarıyla, halk ayaklanmalarını yatıştırarak, birlik ve beraberlik ruhunu halkın gönlünde yerleştirmiş manevî bir kahraman ve şiirleriyle de bu milletin gönlüne taht kurmuş bir ediptir. Onun, bu özelliklerinin yanı sıra, çok önemli bir başka özelliği de eğitimci olmasıdır.

Mehmet Akif, İslâm âleminin ve ülkemizin, eğitimle kurtulacağına ve kalkınacağına inanıyordu. İnsanların eğitim almasını, özellikle çocuklarımızın okutulmasını istiyordu. Kendi ülkemizde, kendi evlâdımızın, yabancı okullarda okuyarak, gözümüzün içine baka baka, elimizden kaçmasını hazmedemiyordu. Sıratı Müstakim'de yazdığı "Yabancı Okullar Meselesi" isimli bir yazıda bu meseleyi şöyle ele alır:

"Biz ne kadar vurdumduymaz babalarız ki, mevcut okullarımızı işe yarar bir hâ-

le getirmeye ya da yeniden adamakıllı kurumlar yapmaya hiç yanaşmıyoruz da, istikbalimizi teşkil edecek ciğerparelerimizin terbiyesini, o istikbalin hayalinden bile ürken birtakım yabancılara bırakıyoruz! Zengin, orta halli, züğürt; elhasıl hepimiz okulsuzluktan, hepimiz eğitimsizlikten şikâyet ediyoruz. Fakat hiçbirimiz bu derdin çaresini bulmak istemiyoruz. Yedi bakanak gidiyorlarmış, saatlerce süren sessizlik canlarını sıkmış. ‘Bir adam olsa da lâf etsek!’ demişler.. Biz de tıpkı böyleyiz. Milyonlarca herif bir yere toplanmışız. ‘Ah bir sahibi hayır çıksa da çocuklarımız için okul açsa!’ diyoruz.”

Okula ve eğitime duyulan ihtiyaç ortadaydı. Bu ihtiyaç, Akif’ten önce var olduğu gibi, Akif’ten sonra da var olmuştur. Bugün hâlâ insanımızın eğitimsizliğinden dem vurduğumuz, hâlâ kız çocuklarımızı okutup okutmamayı tartıştığımız bir gerçek...

Batı’ya ilim tahsili için giden çocuklarımız, bir baltaya sap olamamışlar, üstelik kendi kimliklerini de unutmuşlardı. Aynı teşebbüs Rusya için de denenmişti. Rusya’ya giden nesil de başka bir kimliğe bürünmüştü. Akif, aslı bir vaaz olan “Süleymaniye Kürsüsü’nde” isimli şiirinin bir yerinde bu konuya şöyle parmak basar:

“Kızımın iffeti batmakta rezilin gözüne/Acırım tükürüğe billâbi tükürsem yüzüne/Demiş olsaydı eğer: Kızlara mektep lâzım/Şu kadar vermelisin, kabrolayım kaçmazdım.”

Yine Sıratı Müstakim Dergisi’nde çıkan, “Gelecek Nesillerin Eğitimi Nasıl Olmalı?” isimli bir başka yazıda, eğitim meselesini şöyle ele alır:

“Çocuklarımıza kendi terbiyemizi vermeye kalkışırsak cinayet işlemiş oluruz. (Burada ‘kendi terbiyemiz’ sözüyle kastettiği, kendi yaş grubu, kendi kuşağıdır.) İlmi, doğrudan doğruya Peygamberimizden almış olan Hazreti Ali diyor ki: ‘Ciğerparelerinize yalnız kendi terbiyenizi giydirmeye çalışmayınız. Unutmayınız ki onlar, sizin yaşamakta olduğunuz zamandan başka bir zaman için yaratılmışlardır.’

İçimizde tahsil hayatının ne acıklı bir surette geçip gittiğini hatırlamayan kimse var mı? Malûmat namına kafamıza doldurduğumuz şeylerden ne istifade ettik? Düşünüyorum da sekiz yaşında ezberlediğim birçok ibareleri ancak otuz sene sonra anlayabildiğimi görüyorum! Tabii on beş yaşlarında iken okuduklarımı anlayabilmeye ömrüm yetmeyecek!”

Millî Mücadele yıllarında, aydınlar Meclis’e girmek için uğraşırken o, Ankara’ya gelir gelmez ilk Cuma günü Hacı Bayram Veli Camii’nde vaaza çıkmış ve halkı eğitici vaazlar vermiştir. Veteriner okulundan arkadaşı olan Hasan Tahsin’in vefatı üzerine, onun çocuklarıyla da kendi çocukları gibi ilgilenmiştir. Mehmet Akif, Ankara’ya davet edilince, çocuklarıyla beraber Hasan Tahsin’in kızı Süreyya’yı da götürmüştür. Süreyya’yı öğretmen okulu’nda okutmuş, diploma sahibi yapmış ve sonra da Balıkesir milletvekili seçilen Hayrettin Karan Bey’le evlendirmiştir. Mehmet Akif, kız çocuklarının eğitimine daha çok önem vermiştir. Onun Safahat’ı, aynı zamanda bir ahlâk, bir eğitim kitabıdır. Batı’ya ya da Rus-

ya'ya ilim tahsil etmek için giden fakat kendi değerlerinden uzaklaşan çocuklarımızın dramını ele almış ve gençliği ikaz etmiştir.

Mehmet Akif Ersoy, Yusuf Akçora Bey'in ağzından bir olayı şöyle anlatır: "Lehistan Müslümanlarından bir zengin adam geçenlerde İstanbul'a gelmiş. Maksudu hem bu memlekette büyücek bir iş yapmak hem de oğlunu mekteplerimizden birine vermek imiş. Çünkü Lehistan'daki liselerde okuyup çocuğunun Ruslaşmasını istemiyormuş. Bu hamiyetli adam evvela Mekteb-i Sultaniye gitmiş; maksadını dili döndüğü kadar anlatmış. Fakat karşısındakiler bir türlü zavallı adama istediği malûmatı verememişler. Hatta eline verdikleri program bile Fransızca imiş. 'Başka bir mektep yok mu?' demiş. Robert Kolej'i salık vermişler; gitmiş... Yanına kattıkları tercüman vasıtasıyla, gezmekte olduğu müessesede hakkında malûmat alırken mabede benzer bir yer dikkatini çekmiş.

—Burası nedir?

—Kilisedir. Şu kürsüye her hafta bir Protestan papazı çıkarak talebeye vaaz eder.

—Vaazı dinlemek mecburi midir?

—Evet, bütün talebeler için mecburidir.

—Peki, talebe içinde Müslüman olan yok mu?

—Seksen kişi var.

—Hayret doğrusu! Müslüman çocuklar, Protestan papazın vaazında hem de mecburi bulunsunlar ha! Meğer Rusya'nın okulları buradan çok iyi imiş. Onlar, Müslüman talebeyi, papazların verdiği vaazlarda, din derslerinde hazır bulundurmamak şöyle dursun, talebe kendiliğinden

den girmek istese men ederler.

Bunun üzerine adamcağız, bu düğümü çözmek için: 'İdarecilerden bir Türk olsa da onunla anlaşsak...' demiş. Kendisine: 'Vardır...' demişler ve centilmen bir zatın yanına götürmüşler. Bu zat: 'Bütün talebenin vaaz günleri mabede bulunması, okulun kurucusu tarafından konulmuş bir kural olduğunu, bundan dolayı Müslüman talebelerin de bundan istisna olmayacağını' söylemiş, sonra da sırf ahlâkî bir zeminde cereyan eden bu vaazlardan o kadar ürkmemek gerektiğini bildirmiş. 'Zaten insan dini okulda almaz; büyüdükten, düşüncesi kuvvetlendikten sonra din hakkında bir fikir edinir.' demiş. Bunları dinleyen Lehistanlı kardeşimiz: 'İyi ama, insanın büyüünceye kadar bulunaçağı muhitlerin, maruz olacağı telkinlerin hiç mi etkisi yoktur? Bunların her birinin vicdan üzerinde önemli etkileri yok mudur?' deyince muhatabından: 'O hâlde Mekteb-i sultani'ye müracaat ediniz.' cevabını almış. Şimdi bu adamcağız, rast geldiğine çocuğu için bir okul soruyormuş.

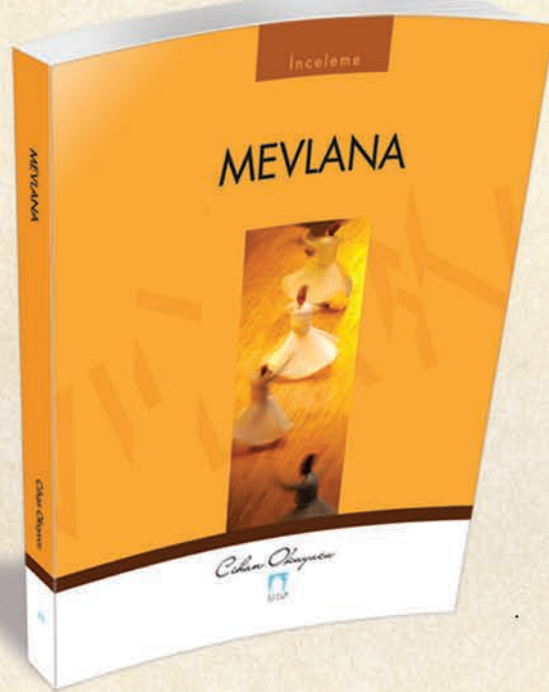
Bir Müslüman çocuğuna hem Rusya'daki okullar derecesinde ilim ve fen hem de sağlam bir Müslüman terbiyesi verecek okul, kimin hatırına gelirse lütfen bize bildirin!"

Cemaleddini Afgani, İslam dünyasının ihtilal yoluyla kalkınacağını, Muhammed Abduh ise eğitim ve ıslahat yoluyla kalkınacağını söylüyordu. Mehmet Akif Ersoy, Muhammed Abduh'un fikirlerini benimsemiş, hayatı boyunca ülkesinin ve İslam âleminin kalkınması için eğitim konusuna kafa yormuştur.

Gölgesinde yüz binlerin nefes aldığı bir ulu çınar:

HZ. MEVLANA

Mevlana
Sütun Yayınları
190 syf. 13,5 x 21 cm
Cihan OKUYUCU

Işığın Kalbi
Sütun Yayınları
283 syf. 13,5 x 21cm
Said TÜRKÖĞLÜ

Hikmet Pınarı
Sütun Yayınları
101 syf. 13,5 x 21cm
Said TÜRKÖĞLÜ

Süfi Aşk ve Ölüm
Sütun Yayınları
120 syf. 13,5 x 21cm
Bilal KEMİKLİ

Mevlânâ Öldü Mü?
Kaynak Yayınları
116 syf. 13,5 x 19,5cm
Tahir TANER

Bu eserler;

- Düşünceleri, tespitleri ve beyanlarıyla çağları aşan bir değeri
- Yüzyıllardır, hak yolcularının sığındığı huzur limanını
- Işığını Efendiler Efendisi'nden (sallallahu aleyhi ve sellem) alan bir nur adamı Nefesi, çoraklaşmış gönüllerin can suyu olan bir insanı;

Hz. Mevlânâ'yı anlatıyor...

Her renk, coğrafya ve kültürden insanın kendisine koştuğu, İslâm'ın ruhuyla beslenip, Anadolu toprağında filizlenen ve gölgesinde yüz binlerin nefes aldığı bir ulu çınarı...

NT, Gökkuşluğu Mağazaları ve diğer seçkin kitapçılarda.

e-satış www.kitapkaynagi.com

İstiklal Marşı

Mehmet Akif Ersoy

-Kabraman Ordumuza

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır parlayacak!
O benimdir, o benim milletimindir ancak!

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilal!
Kahraman ırkıma bir gül... ne bu şiddet, bu celâl?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helal.
Hakkıdır, Hakk'a tapan milletimin istiklal.

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım;
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım.
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.

Garbın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar.
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imânı boğar,
'Medeniyet!' dediğin tek dişi kalmış canavar?

Arkadaş, yurduma alçakları uğratma sakın;
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın,
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın.

Bastığın yerleri 'toprak' diyerek geçme, tanı!
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehid oğlusun, incitme, yazıktır, atanı.
Verme, dünyâları alsan da bu cennet vatanı.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?
Şühedâ fişkırarak toprağı sıksan, şühedâ!
Cânı, cânânı, bütün varımı alsın da Hudâ,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyâda cüdâ.

Rûhumun senden İlahî, şudur ancak emeli:
Değmesin ma' bedimin göğsüne nâ-mahrem eli!
Bu ezanlar-ki şehâdetleri dinin temeli-
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli.

O zaman vecd ile bin secde eder -varsa- taşım.
Her cerîhamdan, İlahî, boşanıp kanlı yaşım;
Fıskırır rûh-ı mücerred gibi yerden na'sım;
O zaman yükselerek arşa değer belki başım!

Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl.
Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl;
Hakkıdır, hür yaşamış, bayrağımın hürriyet,
Hakkıdır, Hakk'a tapan milletimin istiklâl!

Çanakkale Şehitleri'ne

Mehmet Akif Ersoy

Şu Boğaz harbi nedir? Var mı ki dünyada eşi?
En kesif orduların yükleniyor dördü beşi,
Tepeden yol bularak geçmek için Marmara'ya
Kaç donanmayla sarılmış ufacak bir karaya.
Ne hayâsızca tehaşşüd ki ufuklar kapalı!
Nerde -gösterdiği vahşetle- "Bu bir Avrupalı!"
Dedirir: Yırtıcı, his yoksulu, sırtlan kümesi,
Varsa gelmiş, açılıp mahbesi, yâhud kafesi!

Eski Dünya, Yeni Dünya, bütün akvâm-ı beşer,
Kaynıyor kum gibi... Mahşer mi, hakikat mahşer.
Yedi iklimi cihânın duruyor karşısında,
Ostralya'yla beraber bakıyorsun: Kanada!
Çehreler başka, lisanlar, deriler rengârenk;
Sâde bir hâdise var ortada: Vahşetler denk.
Kimi Hindû, kimi yamyam, kimi bilmem ne belâ...
Hani, tâ'ûna da zuldür bu rezil istilâ!
Ah, o yirminci asır yok mu, o mahhlûk-i asil,
Ne kadar gözdesi mevcud ise, hakkiyle sefil,
Kustu Mehmetçiğin aylarca durup karşısına;
Döktü karnındaki esrârı hayâsızcasına.
Maske yırtılmasa hâlâ bize âfetti o yüz...
Medeniyet denilen kahbe, hakikat, yüzsüz.
Sonra mel'undaki tahribe müvekkel esbâb,
Öyle müdhiş ki: Eder her biri bir mülkü harâb.

Öteden sâikalar parçalıyor âfâkı;
Beriden zelzeleler kaldırıyor a'mâkı;
Bomba şimşekleri beyninden inip her siperin;
Sönüyor göğsünün üstünde o arslan neferin.
Yerin altında cehennem gibi binlerce lâğam,
Atılan her lâğamın yaktığı yüzlerce adam.
Ölüm indirmede gökler, ölü püskürmede yer
O ne müdhiş tipidir: Savrulur enkâz-ı beşer...
Kafa, göz, gövde, bacak, kol, çene, parmak, el ayak,
Boşanır sırtlara, vâdilere, sağnak sağnak.
Saçıyor zırha bürünmüş de o nâmerd eller,
Yıldırım yaylımı tûfanlar, alevden seller.
Veriyor yangını, durmuş da açık sinelere,
Sürü halinde gezerken sayısız tayyâre.
Top tüfekten daha sık, gülle yağan mermiler...
Kahraman orduyu seyret ki bu tehlide güler!

Ne çelik tabyalar ister, ne siner hasmından;
Alınır kal'a mı göğsündeki kat kat iman?
Hangi kuvvet onu, hâşâ, edecek kahrına râm?
Çünkü te'sis-i İllâhî o metin istihkâm.

Sarılr, indirilir mevki'-i müstahkemler,
Beşerin azmini tevkiif edemez sun'-i beşer;
Bu göğüslerse Hudâ'nın ebedî serhaddi;
"O benim sun'-i bedi'im, onu çiğnetme" dedi.
Âsım'ın nesli... diyordum ya... nesilmiş gerçek:
İşte çiğnetmedi nâmusunu, çiğnetmeyecek.

Şûhedâ gövdesi, bir baksana, dağlar, taşlar...
O, rükû olmasa, dünyâda eğilmez başlar...
Vurulmuş tertemiz alnından, uzanmış yatıyor,
Bir hilâl uğruna, yâ Rab, ne güneşler batıyor!

Ey, bu topraklar için toprağa düşmüş, asker!
Gökten ecdâd inerek öpse o pâk alnı değer.
Ne büyüksün ki kanın kurtarıyor Tevhid'i...
Bedr'in arslanları ancak bu kadar şanlı idi.
Sana dar gelmeyecek makberi kimler kazsın?
"Gömelim gel seni tarihe" desem, sığmazsın.
Herc ü merc ettiğin edvâra da yetmez o kitâb...
Seni ancak ebediyetler eder istiâb.
"Bu, taşındır" diyerek Kâ'be'yi diksem başına;
Ruhumun vahyini duysam da geçirsem taşına;
Sonra gök kubbeyi alsam da ridâ namıyla,
Kanayan lâhdine çeksem bütün ecrâmıyla;
Mor bulutlarla açık türbene çatsam da tavan,
Yedi kandilli Süreyyâ'yı uzatsam oradan;
Sen bu âvizenin altında, bürünmüş kanına;
Uzanırken, gece mehtâbı getirsem yanına,
Türbedârın gibi tâ fecre kadar bekletsem;
Gündüzün fecr ile âvizini lebriz etsem;
Tüllenen mağribi, akşamları sarsam yarana...
Yine bir şey yapabildim diyemem hatırına.

Sen ki, son ehl-i salibin kırarak salvetini,
Şarkın en sevgili sultânı Salâhaddin'i,
Kılıç Arslan gibi iclâline ettin hayran...
Sen ki, İslâm'ı kuşatmış, boğuyorken hüsrân,
O demir çenberi göğsünde kırıp parçaladın;
Sen ki, ruhunla beraber gezer ecrâmı adın;
Sen ki, a'sâra gömülse taşacaksın... Heyhât!
Sana gelmez bu ufuklar, seni almaz bu cihât...

Ey şehid oğlu şehid, isteme benden makber,
Sana âğuşunu açmış duruyor Peygamber.

Son Günlerinde Akif

Mehmet Akif'in Çok Bilinmeyen Bir Röportajı

Tahsin Yıldırım - Şaban Özdemir

“Babamın bana verdiği mahlâs Rağıyf'tır. (...) Rağıyf ev halkı ve mahalleli arasında kullanılamamış. Akif'e çevirmişler. Nüfus kâğıdına da Akif geçmiş.

İşte bu suretle adım Mehmet, mahlâsım da Akif kalmıştır. Fakat babam hep Rağıyf derdi. Rağıyf tevellüd tarihimi de

ifade eder.” diyen Millî şairin bu doğum tarihi ebcet hesabı ile hicrî 1290 yılıdır. Ailesi Akif'e isim verirken bile bir geleneği sürdürmüştür. Bu geleneğin icrası Akif'in ailesinin nelere dikkat ettiğini gösterdiği için önemlidir. Onun isimlendirilmesinden tutun da hayatının hemen her safhasında “geçmiş”in değerli ilkelerine

sahip çıktığını görmek onu anlamamızı kolaylaştıran en büyük göstergelerdendir.

Mehmet Akif, her şeyden önce bir karakter adamı, karakterinin adamıdır. O, her zaman doğrunun, hakikatin sözcüsü olmayı yeğlemiştir. “Üç buçuk soysuzun arkasında zağarlık yapmayan”, “aldırma-dan geçemeyen” sözünün “hakikat” olmasına gayret eden bir karaktere sahiptir.

Akif'in karakterini anlamak bakımından Mithat Cemal Kuntay'ın söyledikleri çok isabetlidir: “Cevdet Paşa, Kur'an nasiridir, Akif, Kur'an şairi. Ancak ikisinin arasında fark var; Kur'an, Cevdet Paşa'nın yalnız kültürünü, Akif'in kültürüyle beraber seciyesini de yaptı.” Akif'in karakterinin anlaşılması bakımından çağdaşlarının onun hakkında söylediklerine bakılmalıdır. Süleyman Nazif, onun mizacı hakkında şöyle der: “Malumdur ki şiir ve şairiyetin iki menbai, ilhamı var: Din, kin! Biri aşk ve iman, ümid ve huzur, sabr ü tahammül, bu toprakların altında bile bir penâh-ı refaha i'tikaddan mütevellid itmi'nân-ı mesûd terennüm ettirir. Dindar, cemiyeti ve eşhası tenkid ve hatta şetm ü tel'in ederken de ağladığının hem de mat'ûnunun hasta başını şair göğsüne dayamış, için için ağladığının farkında değildir. Bu tynetten, Fransız ise Lamartine, Türk ise Mehmet Akif doğar.”

Eşref Edip her türlü dışlamaya rağmen halkın gönlünde yer eden Akif'in; cenazesini, şu cümlelerle anlatır: “Tabut otomobilden çıkarılıyor. Çıplak, örtüsüz, yalnız tahtadan ibaret bir tabut! Talebeler büyük şairin tabutunu görünce hüngür

hüngür ağlamaya başladılar. Hele bazıları o kadar müteessir olmuşlardı ki tabutu kucaklıyorlardı.

Bir kısım talebe etrafa dağıldılar. Biraz sonra ellerinde al bayraklar geldiler. Tabutu bu şanlı sancaklara sardılar. Onların üzerine de Kâbe örtüsü örtüldü. Çıplak tahta olarak gelen tabut, musalla taşında al sancaklarla, Kâbe örtüleri ile donatıldı.”

Millî şairimiz hayatı boyunca şiddetli bir direnişçi ya da eylemci olmamıştır. Ondaki direnme estetiğinin temelinde daima “münzevi”liğinin beslediği bir muhalif damar bulunur. Bu yönüyle de diğer muhaliflerden ayrılır. “Sessiz yaşadım kim beni nereden bilecek?” diyen Akif, “münzevi”liğin şairidir. Cenazesi de hayatı gibi gösterişsizdir!

Gönül arzu eder ki her yazarın tüm eserleri geniş çaplı bir süreli yayın taraması ile mümkün merteye eksiksiz olarak ortaya çıksaydı. Çünkü biz biliyoruz ki kültür ve edebiyat tarihimizin doğru yazılabilmesi için bu sahada eser veren kişilerin dergi ve gazetelerde kalmış yazılarının ve söyleşilerin tespiti ile beraber külliyatı eksiksiz olarak yayımlanmalıdır. Biz de bu maksada hizmet etmesi düşüncesiyle Mehmet Akif'e ait bir söyleşiyi okura sunmayı bir borç bildiğimizden yayımlamak ihtiyacı hissettik.

Aşağıda onunla yapılmış ancak külliyatına girmemiş bir röportajını aktardığımız Akif'in tespit edilmeyi bekleyen başka konuşmalarının varlığı da ihtimalden uzak değildir.

Büyük Şair Mehmet Akif'le Başbaşa Röportaj: Şükrü Boztepe

Mehmet Akif'in son hastalığında başbaşa kalınan iki saatlik bir hasbıhalin intibahını anlatmak için kalemi elime alıyorum.

Siz, bu hâlimi ister cesaret isterseniz cüret telâkki edin. Takdir beklemeye lüzum yok, yeter ki tenkitten azade olayım. Onun, o büyük adamın şiirlerinden aldığım zevki şu aciz kalemim ifade edebilsydi şimdi ben de kendi hesabıma bir Akif'tim. Safahat'ın 6 cildini tekrar tekrar ezberlercesine okuduktan maada, son olarak Mısır'da çıkardığı "Gölgeler" isimli eseri de okumaya muvaffak oldum. Ta orta mektepten beri onun birçok şiirlerini, küçük hususî defterime yazmış ve eski bir kıraat kitabından kestiğim bir resmini de kapağa yapıştırmıştım. Maltepe Lisesi, birinci sınıftaydık. Bir gün edebiyat hocam Namık Kemalzâde Ali Ekrem Bey merhum bu defteri elimde görerek:

- Akif'i çok mu seviyorsun evlat? diye sorunca bütün samimiyetimle cevap verdim.

- O kadar çok ki... Tarif edemem!

Gülerek sırtımı okşadı.

- Bu sevgin yerindedir yavrum. Akif, insanlığın canlı bir sembolüdür, dedi.

Sonra gülümseyerek başını salladı.

Fakat ne yazık ki dünya kötülüklerini hep iyiler üzerinde tecrübe eder. "Koca

Akif!" Ali Ekrem Bey, Akif'ten bahsederken hep böyle derdi. Yurduna döndü, fakat ciğerlerinde bir kanserle beraber.

Bütün arkadaşlar büyük bir alâka ile onu dinliyorduk. Buruşuk yanaklarından birbirini ite ite ilerleyen yaş damlaları, kırışıklar arasında parlak bir iz bırakıyor.

- Efendim, dedik, kendisiyle görüştünüz mü? Nerede oturuyor?

- Hayır. Henüz kendisini görmedim. Teşvikiye Yurdu'nda tedavi altındaymış.

İçimde bir arzu yanmıştı. O büyük şairi gidip bizzat görmek ve elini öpmek. Bu iş benim için ne büyük bir saadet, ne büyük bir mertebeydi.

Ali Ekrem Bey, üstadın "Çanakkale Şehitlerine" şiirini okurken, mutlaka ağlardı. Öyle ahenkli ve müessir bir inşaat tarzı vardı ki hepimiz meftun ve hayran bu ahenge sürüklenir ve her şeyi unutturduk. Aman ya Rabbi! O ihtiyar hâlinden ümit edilmeyen hareketlerle yirmi beş yaşındaki bir genç gibi dinleşir ve haykırırdı: "Bir hilâl uğruna ya Rabb, ne güneşler batıyor."

O bize şiiri okurken, her mısraı bir ressam gibi tablolarla gösterirdi. Nihayet şiir biter, onun içten gelen gözyaşları başlar. Biraz evvelki azamet ve haşmetinden eser kalmaz, şişen göğsü, dikleşen başı, tekrar hâl-i tabîye avdet ederdi. Bariz bir yorgunluğun izlerini, sesinden ve hare-

ketlerinden anlar, büyük bir yaraya dokunmuşuz gibi başımızı eğdik.

- Koca Akif, derdi, böyle muazzam bir âbideyi kurmuş da hâlâ aczinden bahseder. Çanakkale şehitleri için binlerce abide üst üste konulsa, Akif'in göklerle konuşan âbidesine erişemez. Ben, bu kıymetli hocamdan üstadın methini işiterek, eserlerini okuyarak, ona gıyaben âşık olmuşum. Ah, diyordum, o büyük adamı bir defacık görsem, elini öpsem dünyalar benim olacak.

Bir gün ona bir mektup yazdım. Hayranlığımdan, sevgimden ve kendisini görmek istediğimden bahsettim. Cesaretimin cüret olduğunu zannediyor, terler döküyordum. Zarfın üzerine "Maçka-Teşvikiye Sağlık Yurdu / Şair Mehmet Akif" diye yazdım. Bir tereddüt... Acaba eline vasil olur mu? Mektubu cebime koydum ve bir günümü üstadı bulmaya hasrederek sokak sokak dolaşım. İkinci geçmişti, nihayet sora sora matlup olan binayı buldum. Kapıcıya yaklaşarak:

- Mısır'dan yeni gelen şair Mehmet Akif Bey burada mı yatıyor? diyebildim.

Kapıcı beni süzerek cevap verdi:

- Evet, burada yatıyor. Siz onun nesi oluyorsunuz? Kendisine haber vereyim.

Vücudumu sıcak bir ter kaplamıştı. Kıpırmızı olduğumu, yüzümün hararetinden anlıyordum. Ne cevap vermeli, Allah'ım! Nihayet lisenin son sınıfında bir talebeyim. Öyle büyük bir adamın huzuruna çıkmak için, bu vasfım çok cürümsüz ve yüz kızartıcı, diyordum. Mahcup bir lisanla özür diledim:

- Hiçbir şeyi değilim, fakat o çok büyük bir şair olduğu için kendisini görmek dilemişim.

- O hâlde kendisine haber vereyim. Helecan ve heyecandan titriyor, cümlelerimi şaşırıyordum.

Hemen atıldım:

- Rica ederim kendisine şu mektubu verin. Yarın kendisini ziyaret edeceğimi ve bu vasıta ile şimdiden kendimi gıyaben tanıttırılmış olduğumu söyleyin.

Adamcağız, tuhaf tuhaf yüzüme bakarak mektubu aldı ve içeri girdi. Ben de hemen oradan uzaklaşarak büyük bir cürüm işlemişim gibi o gün akşama kadar mağmum ve mahcup dolaşım.

Pazar günü, benim gibi onu sevenlerden bir arkadaşımı alarak kendisini ziyarete gittim. Bu arkadaş, şimdi Askerî Hukuk üçüncü sınıf talebesidir. Yanına girene kadar çektiğim helecanı, hayatımda hiçbir hadise karşısında hiçbir yerde çekmiş değilim. Bu ciheti anlatmaya uğraşmak boş bir emektir.

Bir hasta bakıcı kadın vasıtası ile odaya dâhil olduğum zaman o büyük üstadı karyolasında yastığına dayanmış bir hâlde gördüm. Kısa bir sakalın çevirdiği avurtlar, çukurluklar hâsıl ederek içeri batmış, geniş omuzlar daralmış, çehre uzamış, gözler büyümüş, öyle nafiz, öyle parlak ve öyle dipdiri bakışları vardı ki...

Koca şair, benim defterimdeki Mehmet Akif Bey'e hiç benzemiyordu. Sıhhatte olan biricik uzuv, hâlâ dimağımın canlanan gözleriydi. Yanına yaklaştım, askerce bir selam verdikten sonra, hemen

büyük bir iştıyakla eline sarıldım ve derin bir huşu ile o eli öptüm. Öyle hissettim ki onun mübarek eline değen dudaklarımda, hiçbir günahın izi kalmamıştır.

Yer gösterdi, oturduk. Üstadın mütebessim bir çehre ile söylediği ilk cümlesini işittim:

- Dün bana gamlı bir mektup gönderip gitmişsiniz.

- Beni tanıımıyordunuz efendim. Onun için sıkıldım huzurunuzda çıkmaya.

- Ne zararı var oğlum. Değil mi ki ruhen ve manen benimle çok evvel tanışıyorsunuz.

Bu zarif cümle karşısında tekellüm etmeye imkân bulamayarak aciz ve mahcup önüme baktım. Odada, o vakte kadar kendisiyle alâkadar olmaya fırsat bulamadığım bir adam söze karıştı:

- Üstadım, bunlar Namık Kemalzâde'nin talebeleridir.

Bunu söyleyen Faruk Nafiz'di.

- Evet, dedim. Ali Ekrem Bey bilhassa sizi görmemizi çok tavsiye etti ve her derste sizden hayranlıkla bahseder.

- Allah razı olsun. Eksik olmasın. Sonra Faruk Nafiz'e hitaben:

- O biçare adam nasıldır, dedi. Oğlu Cezmi öldükten sonra çok fena bir vaziyete düşmüş ve çok çökmüş diyorlar. Henüz ziyaretime gelmedi, fakat gelemedi dersek daha doğru olur.

Faruk Nafiz Bey, bu hususta üstada uzun uzun izahat vererek Ali Ekrem Bey'in mağdur ve mazur olduğunu, babası aleyhine söylenen sözlere tahammül

edemeyip, çok defalar ağladığını söyledi.

Koca üstad hem dinliyor hem de:

- Vah, vah! Yazık! Şu insanlar ne nankör mahlûklardır. Kemal gibi bir adama nasıl dil uzatıyorlar, diyerek teessürünü izhar ediyordu.

Artık onlar konuşuyorlar biz dinliyoruz. Faruk Nafiz Bey bir aralık, İbrahim Alaaddin Bey'in, Yunus Nadi'nin kızını görerek: "Ya Rabb! Senin hikmetine akıl ermez, bazen Yunus'tan halk edersin Lüferi." dediğini, üstada hikâye edince hayli güldü ve:

-Aferin, aferin İbrahim Alaaddin Bey'e! Çok hoşuma gitti, çok hoşuma gitti. Ne zarif bir buluş, dedikten sonra ilave etti:

- Doğrusu, ben Alaaddin'i severim. Çok ince buluş ve görüşleri vardır.

Yine bir aralık Faruk Nafiz Bey şöyle dedi:

- Abdülhak Hâmid Bey ziyaretinize geldi mi üstad?

- Evet, geçen gün aşağıya gelmiş ve kartını göndermiş. Tabii kabul etmedim. O koca dâhiyi ben nasıl ayağıma getirtirim. İyileştiğim zaman ilk fırsatta, ilk işim, elini öpmek olacağını bildirdim.

Hayret etmiştim. Bu ne saygı, bu ne büyüklük ve bu ne muazzam jestti. Artık mevzu Hâmid'e intikal etmişti. Büyük üstad, Abdülhak Hâmid hakkında şöyle diyordu:

-Son yazdığı eseri Mısır'da okudum, hayret ettim. Koca Hâmid, eserlerinde hâlâ gençliğini yaşıyor. Hiç ümit etme-

miştim. O yaşta bir adamdan ancak yaşının eserini bekliyordum. Hâmid yüz yaşına da gitse artık inandım ki yine eserleri genç ve dinç kalacak. Aşk olsun. Hayret ettim doğrusu!

Sonra yatağından bir parça doğrularak devam etti:

- Mısır gençliği Namık Kemal'i çok iyi anlıyor, fakat Hâmid'i asla. Nedense, Hâmid'i bir türlü anlayamıyorlar, tanıyamıyorlar. Fakat hakları da yok değil, Hâmid bazen eserlerinde öyle yükselir ki bulutlara kadar uzanır. Onu anlamak için oralara çıkmak lâzım. Nerede o kudret bizde? Bazen de çocuktan daha küçük olur ki o kadar da aşağı inmek lâzımdır. Zaten Hâmid demek tezadın kendisi demektir. Lakin ne olursa olsun, şair-i azam unvanına layık bir zattır Hâmid. Şu muhakkak ki "Makber" onun ebediyetinde yükselen granit bir abidedir. Sözünün burasında Faruk Nafiz Bey:

- Üstad, dedi, sizin de "Çanakkale" gibi yıkılmaz bir âbideniz var.

Büyük üstad mütevaziyâne gülümseyerek başını salladı:

- Hayır, eserlerimin hepsi ben göçmeden göçüyor; fakat unutulmayacak ve beni andıracak bir eserim varsa "İstiklâl Marşı"dır. İtiraf ederim ki İstiklâl Marşı'nda ne büyük bir sanat ve ne de derin bir şiiriyet vardır. Biricik hususiyeti, çok samimi oluşu içten gelerek yazılmasıdır. Lakin bu vasıf beni andırmaya sebep olamaz. Güvendiğim cihet onun tarihî bir kıymeti haiz oluşudur. Cumhuriyetimizin ilk İstiklâl Marşı olması dolayısıyla belki beni ileride yâd ettirmeye vesile olur.

Yine Faruk Nafiz Bey soruyor:

- Kolay mı yazarsınız üstad?

- Hayır, hayır. Bilakis çok düşünerek ve çok güç yazarım.

- Yeni bir eseriniz var mı?

- Evet, çok iyi olacağını tahmin ettiğim yeni bir eserim var. Mevzu tamamıyla hazırlanmış ve her şey bitmiştir. Fakat sadece yazmak kaldı. İnşallah biraz iyiliğe yüz tutunca hemen başlayacağım. Lakin böyle devam ederse bir şey yapacağımız yok.

Daha birçok şeyler konuştular ve biz sadece dinledik. Ara sıra bize dönüyor, nereli olduğumuzu ismimizi, soruyor ve iltifatta bulunuyordu.

Bir aralık Faruk Nafiz'e dönerek:

- Memleket gençliği herhalde bizi unutmayacak. Allah razı olsun arkadaşlardan, belli ki bu hususta gençliğe kuvvetli bir telkin veriyorlar, dedi.

Hayli oturmuş ve bu doyumaz muhavereye kapılmıştık. Neden sonra aklıma geldi ki "Bir hasta huzurunda fazla oturmak doğru değildir." Ayağa kalktık ve müsaade isteyerek elini öpüp ayrıldık.

Artık ben kendimi meşhur bir adam zannediyor ve içimden sevinç dolu bir gurur taşıyordum. Büyük şair Mehmet Akif Bey'in elini öpmüş ve iltifatına mazhar olmuşum. Sonra kendisini bir kere daha ziyaret ettim, bu sefer de yanında Hakkı Süha Bey vardı. Ne yazık ki bu ziyaretim onu son görüşüm olmuştu

Kaynak

Akpınar Dergisi; Şubat-Nisan 1940
sayı: 44-46; sayfa: 7-10

Çanakkale Ruhuyla Yaşayan Muzdarip Şair:

Akif

Necmi Aytan

Mehmet Akif kaleme alacağı temayı adeta yaşar gibi hisseder ve bilgi divitini kâğıda damıtmaya öyle başlar. Uğruna nice kanların döküldüğü Çanakkale için de bunu fazlasıyla hissetmiştir.

Yaşadığı dönemin ruhunu hisseden ve özünü kavrayan, kaleme aldığı şiirlerle gelecek nesillerin kulağında hoş bir seda bırakacak olan muzdarip şairimiz bize özümüzü hissettiren eşsiz nağmeler bırakmıştır. Ünlü araştırmacı Mehmet Kaplan bir eserinde şöyle der: “Edebiyat tarihleri bize yüzlerce Türk şairinin hayatı, şahsiyeti ve eserleri konusunda bilgi verir. Fakat bu yüzlerce şairlerden ancak küçük

bir kısmı devirlerini aşarak ebedileşir, gönüllerde taht kurar. Toplum onları öylesine benimser ki bütün Anadolu'yu il il dolaşsanız onların mısralarıyla, eserleriyle karşılaşsınız. Mesela on üçüncü yüzyıl Anadolu'sunda yetişen Yunus Emre böyle bir sanatçısıdır.”

Yazmış olduğu şiirlerle gönüllere taht kuran; Çanakkale Şehitlerine ve İstiklal Marşı'yla her gün adeta yaşayan bir şairdir Mehmet Akif Ersoy. Döneminde örnek bir insan olan şairin sanat duruşu ve milletimizin nabzını tutuşu onu yaşayan bir şair, dimağlara haz veren bir şair yapmıştır.

O, sanatı hem zevk alınan hem de ruhlara rahatsızlık vermeden bir şeyler hissettiren, bir unsur haline getirmiştir. Dönemindeki birçok yazar-çizerden farklı olarak millî duygularla birlikte dinin içinden süzülerek gelen dini lirizmi, İslamî duruş pozisyonunu şiirlerinde görmek mümkündür.

Şiiri tebliğ için, telkin için, düşünce için, toplumu iyiye götürmek için kullanan Mehmet Akif, kendi yüksek şiir kudretinin ihtirasını toplum dertlerinin önünde tutsaydı şüphesiz şiirde, şairlikte daha büyük muvaffakiyetler kazanırdı. Ama o bir mümindir ve halkı en dertli günlerini yaşıyordu. Halkın dertlerini düşünen bir muzdarip olmayı tercih etti.

Mehmet Akif'i Çanakkale ruhuna ve millî iradeye götüren alt yapı onun çocukluğundan itibaren örülmeye başlamıştı. Bizim edebiyatımızda yaşadığı devri çok geniş perspektiften görerek bu milletin krokisini şiirleriyle ortaya çıkaran tek şairdir desek yalan olmaz. Edebiyat tarihi-

mize baktığımız zaman bu milletin nabzını onun kadar tutan başka bir şair yoktur dersek mübalağa etmiş olmayız.

Necip Fazıl Kısakürek şiirle ilgili poetikasında: “Sanatı üzerinde düşünmeyen şair, kuyruğuna basınca inleyen hayvancıktan farksızdır. Yoksa şair kalabalığı oluruz. Gerçek bir şey yapamayız. Şiir, insanı bir fikrî âleme fırlatır. Fikre düşen pay histen bir parça daha öndedir. Ama fikir hisle fani olacaktır.” derken sanki bunları Akif'in şiirine bakıp da söylemiştir.

Mehmet Akif kaleme alacağı temayı adeta yaşar gibi hisseder ve bilgi divitini kâğıda damıtmaya öyle başlar. Uğruna nice kanların döküldüğü Çanakkale için de bunu fazlasıyla hissetmiştir.

Dünya çapındaki imaj nazara gelmiş, insanlığa hak, adalet, özgürlük ve huzur üfleyen Osmanlı ateşi, iç ve dış mihraklarca söndürülmeye çalışılmıştır. Asırlardır her milleti aydınlatan Osmanlı, batının ikiyüzlü davranışlarıyla bir kaosa çekilmiştir. Akif'in: “Maske yırtılmasa hâlâ bize afetti o yüz...” dediği Batı, Anadolu, üzerine yıllardır beslediği emellerine her zamankinden daha yakındır. Yüzyıllardır içlerinde besledikleri haçlı ruhu onları çok kısa bir sürede bir araya getirmiş ve Anadolu'ya tek giriş kapısı saydıkları o inci mercan boğazın önüne bir tsunami gibi yığılivermişlerdi: “ Eski dünya, yeni dünya, bütün akvam-ı beşer.” Hepsi o daracık boğazdan bir ölüm gibi geçip Osmanlıyı boğmayı planlamışlardı. Boğama-

Kurtuluş Savaşı'ndan Sonra Akif

dılar; ama haram bir lokma gibi boğazı kirllettiler. Fakat eşi menendi görülmemiş bir gayretin ve maneviyatın bütünleşmesiyle aziz millet bu toprakları çiğnetmedi. Şair buradaki manzara karşısında şu satırları söyleyecektir:

*Çebreler başka, lisanlar, deriler rengârenk;
Sade bir hadise var ortada. Vabşetlere denk.
Asımın nesli... diyordum ya... nesilmiş gerçek.
İşte çiğnetmedi namusunu, çiğnetmeyecek.*

Boğazdan geçerek bir hançer gibi vatanın bağrına girmek isteyen Amiral de Robeck'e, Queen Elizabeth'e, Agamemnon'a, Lord Nelson'a, Inflexible gibi zirhlılara karşı Asım'ın nesli canı pahasına sarsılmaz bir dağ gibi cesaret ve imanla karşı koymuştur.

*Şübede gövdesi, bir baksana dağlar, taşlar...
O, rükû olmasa, dünyada eğilmez başlar,
Yaralanmış tertemiz ahından, uzanmış yattıyor,
Bir bilal uğruna, ya Rab, ne güneşler batıyor!*

On binlerce sömürge askerinin beyinleri yıkanarak bu topraklara getirilmesi karşısında, ayağında eski bir çarıkla yarı aç, yarı tok, tüm enerjisini ortaya koyarak onlara karşı gelip vatanını savunmaya çalışan bu aziz milleti ne tarih unuttu ne de sonraki nesiller. Bu kahramanlar, yirminci yüz yılda destan yazmışlardır.

*Sana dar gelmeyecek makberi kimler kazsın?
-Gömelim gel seni tarihe- desem, sığmazsın.*

Bir gece yüreği sıkıntı ve coşkuyla dolarken şiir musluğundan dökülen sözlerin muhatabı şehitlerin neler çektiğini,

Çok iyi biliyordu.

Çanakkale'nin soğuşunda henüz bıyıkları bile terlememiş ana kuzularının omzunda silahıyla ufuklara bakıp ellerini ağzıyla ısıtmaya çalışmasını,

Çok iyi biliyordu.

Üç öğün yemeğin olmadığını ve bulgur ile hoşafi bulunca o delikanlıların bayram ettiğini,

Çok iyi biliyordu.

Kurumuş, el, baş, ayak ve kolları çiğneyerek gözünü kırpmadan kurşuna ve süngüye meydan okuyuşunu,

Çok iyi biliyordu.

Yeni dünyanın eski dünyanın İslam dinini kuşattığını, bunun karşısında da o demirden çemberi bu yağız delikanlıların parçalayacağını ve asırlar geçse de geleceğe taşıacağını:

Yazmış olduğu şiirlerle gönüllere taht kuran; Çanakkale Şehitlerine ve İstiklal Marşı'yla her gün adeta yaşayan bir şairdir Mehmet Akif Ersoy. Döneminde örnek bir insan olan şairin sanat duruşu ve milletimizin nabzını tutuşu onu yaşayan bir şiir, dimağlara haz veren bir şair yapmıştır.

*Sen ki İslam'ı kuşatmış, boğuyorken büsran,
O demir çenberi göğsünde kırıp parçaladın;
Sen ki, ruhunla beraber gezer ecram-ı adın;
Sen ki, asara gömülse taşacaksın... Heybat,
Sana gelmez bu ufuklar, seni almaz bu Cibat...*

Yıldırım gibi, tufan gibi, alev gibi ve sürüler halinde gelmişlerdi. Hemen burunumuzun dibinde bitivermişlerdi. Ellerindeki en son teknolojiyi ortaya koymuşlar, top, tüfek, teyyare ve sayısız toplama insanla saldırmışlardı çünkü bu “hasta adamı” artık öldürmek istiyorlardı. Ama karşılarında öyle kahraman bir millet vardır ki... Muzdarip şair bu hüztin dolu sahneleri de şu dizelerle ifade ederek Çanakkale’yi resmeder:

*Saçıyor zırba bürünmüş de o namerd eller,
Yıldırım yaylımı tufanlar, alevden seller.
Veriyor yangını, durmuş da açık sinelere,
Sürü halinde gezerken sayısız teyyare
Top tüfekten daba sık, gülle yağın mermiler...
Kabraman orduyu seyret ki bu tebdide güler!*

Şanlı bir vatan mücadelesini dizeleriy-
le ölümsüzleştiren şair, ömrü boyunca

hep bu çizgide ve bu heyecanda kalarak yeni nesillere vatan aşkını ve dine sahip çıkma duygusunu aşılamaya çalışmıştır.

Ecdadın Çanakkale’deki başarısında da sarsılmayan bir duruşu ve imanı vardır. Çünkü bu millet, asırları aşmış gelmiş; ama yıkılmamıştır. İşte Akif bu yıkılmaz duyguyu bize şöyle aktarır:

*Şu karşımızdaki mahşer kudursa, çıldırsa;
Denizler ordu, bulutlar donanma yağdırsa;
Bu altımızdaki yerden bütün yanardağlar,
Taşıp da kaplasa afaki bir kızıl sarsar;
Değil mi cephemizin sinesinde iman bir;
Sevinme bir, acı bir, gaye aynı, vicdan bir;
Değil mi cenge koşan Çerkes’in, Laz’m, Türk’ün
Arab’la, Kürd ile bakidir ittibadi bugün;
Değil mi sinede birdir vuran yürek... Yılmaz!
Ciban yıkılsa, emin ol, bu cepbe sarsılmaz.*

Kaynaklar

- 1) Bizim Edebiyatımız, Yrd. Dr. Rıza Bağcı, Kaynak Yayınları, İzmir, 1997
- 2) Mehmet Akif Ersoy, M. Ertuğrul Düzdağ, Kültür Bakanlığı, Ankara, 1996
- 3) Safahat, M. Ertuğrul Düzdağ, Çağrı Yayınları, İstanbul, 2006
- 4) Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar-2, Mehmet Kaplan, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1997
- 5) Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, Nihat Sami Banarlı, İstanbul, 1978
- 6) Mehmet Akif Hayatı, Seciyesi, Sanatı, Mithat Cemal Kuntay, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara, 1986

Seyfi Baba

Geçen akşam eve geldim. Dediler:

- Seyfi Baba

Hastalanmış, yatıyormuş.

- Nesi varmış acaba?

- Bilmeyiz, oğlu haber verdi geçerken bu sabah.

- Keşke ben evde olaydım... Esef ettim, vah vah!

Bir fener yok mu, verin... Nerde sopam? Kız çabuk ol!

Gecikirsem kalırım beklemeyin... Zîrâ yol

Hem uzun, hem de bataktır...

- Daha a'lâ, kalınız

Teyzeniz geldi, bu akşam, değiliz biz yalınız.

Sopa sağ elde, kırık camlı fener sol elde;

Boşanan yağmur iliklerde, çamur tâ belde.

Hani, çoktan gömülen kaldırımın, hortlayarak;

"Gel!" diyen taşları kurtarmasa, insan batacak.

Saksağanlar gibi sektikçe birinden birine,

Boğuyordum, müteveffâyı bütün âferine.

Sormayın derdimi, bitmez mi o taşlar, giderek,

Düştü artık bize göllerde pekâlâ yüzmek!

Yakamozlar saçarak her tarafından fenerim,

Çifte sandal, yüzüyorduk, o yüzer, ben yüzerim!

Çok mu yüzdük bilemem, toprağı bulduk neyse;

Fenerim başladı etrâfını tektük hisse.

Vâkiâ ben de yoruldu, o fakat pek yorgun...

Bakiyordum daha mahmurluğu üstünde onun:

Kâh olur, kör gibi çarpar sıvasız bir duvara;

Kâh olur, mürde şuâ'âtı düşer bir mezara;

Kâh bir sakfi çökük hânenin altında koşar;

Kâh bir ma'bed-i fersûdenin üstünden aşar;

Vakt olur pek sapa yerlerde, bakarsın, dolaşır;
Sonra en korkulu eşhâsa çekinmez, sataşır;
Gecenin süt-re-i yeldâsını çekmiş, üryan,
Sokulup bir saçağın altına gûyâ uyuyan
Hânüman yoksulu binlerce sefilân-ı beşer;
Sesi dinmiş yuvalar, hâke serilmiş evler;
Kocasından boşanan bir sürü bîçâre karı;
O kopan râbitanın, darmadağın yavruları;
Zulmetin, yer yer, içinden kabaran mezbeleler:
Evi sırtında, sokaklarda gezen âileler!

Gece rehzen, sabah olmaz mı bakarsın, sâil!
Serserî, derbeder, âvâre, harâmî, kâtil...
Böyle kaç manzara gördüyse bizim kör kandil
Bana göstermeli bir kerre... Niçin? Belli değil!
Ya o bîçâre de râhmet suyu nûş eyliyerek,
Hatm-i enfâs edivermez mi hemen "cız!" diyerek?
O zaman sâmi'anın, lâmisenin sevkiyle
Yürüyen körlere döndüm, o ne dehşetti hele!
Sopam artık bana hem göz, hem ayak, hem eldi...
Ne yalan söyleyeyim kalbime haşyet geldi.

Hele yâ Rabbi şükür, karşıdan üç tâne fener
Geçiyor... Sapmayarak doğru yürürlerse eğer,
Giderim arkalarından... Yolu buldum zâten.
Yolu buldum, diyorum, gelmiş iken hâlâ ben!
İşte karşımda bizim yâr-ı kadîmin yurdu.
Bakalım var mı ışık? Yoksa muhakkak uyudu.

Kapının orta yerinden ucu değnekli bir ip
Sarkıtılmış olacak, bir onu bulsam da çekip
Açıversem... İyi amma kapı zâten aralık...
Gâlibâ bir çıkan olmuş... Neme lâzım, artık
Girerim ben diyerek kendimi attım içeri,
Ayağımdan çıkarıp lâstiği geçtim ileri.
Sağa döndüm, azıcık gitmeden üç beş basamak
Merdiven geldi ki zorçaydı biraz tırmanmak!
Sola döndüm, odanın eski şayak perdesini,
Aralarken kulağım duydu fakîrin sesini:

- Nerde kaldın? Beni hiç yoklamadın evlâdım!
Haklısın, bende kabâhat ki haber yollamadım.
Bilirim çoktur işin, sonra bizim yol pek uzun...
Hele dinlen azıcık anlaşılan yorgunsun.
Bereket versin ateş koydu demin komşu kadın...
Üşüyorsan eşiver mangalı, eş eş de ısın.

Odanın loşluğu kasvet veriyor pek, baktım
Şu fener yansa, deyip bir kutu kibrit çaktım.
Hele son kibriti tuttum da yakından yüzüne,
Sürme çekmiş gibi nûr indi mumun kör gözüne!
O zaman nîm açılıp perde-i zulmet, nâgâh,
Gördü bir sahne-i üryân-ı sefâlet ki nigâh,
Şâir olsam yine tasvîri olur bence muhâl:
O perîşanlığı derpîş edemez çünkü hayâl!

Çekerek dizlerinin üstüne bir eski aba,
Sürünüp mangala yaklaştı bizim Seyfi Baba.
- Ihlamur verdi demin komşu... Bulaydık, şunu, bir...
- Sen otur, ben ararım...

- Olsa içerdik, iyidir...

Aha buldum, aramak istemez oğlum, gitme...
Ben de bir karnı geniş cezve geçirdim elime,
Başladım kaynatarak vemeye fincan fincan,
Azıcık geldi bizim ihtiyarın benzine kan.

- Şimdi anlat bakalım, neydi senin hastalığın?
Nezle oldun sanırım, çünkü bu kış pek salgın.
- Mehmed Ağ'nın evi akmış. Onu aktarmak için
Dama çıktım, soğuk aldım, oluyor on beş gün.
Ne işin var kiremitlerde a sersem desene!
İhtiyarlık mı nedir, şaşkınlığım oğlum bu sene.
Hadi aktarmayayım... Kim getirir ekmeğimi?
Oturup kör gibi, nâmerde el açmak iyi mi?
Kim kazanmazsa bu dünyâda bir ekmek parası:
Dostunun yüz karası; düşmanının maskarası!
Yoksa yetmiş beşi geçmiş bir adam iş yapamaz;
Ona ancak yapacak: Beş vakit abdestle namaz.
Hastalandım, bakacak kimseciğim yok; Osman
Gece gündüz koşuyor iş diye, bilmem ne zaman
Eli ekmek tutacak? İşte saat belki de üç
Görüyorsun daha gelmez... Yalnızlık pek güç.
Ba'zı bir hafta geçer, uğrayan olmaz yanına;
Kimsesizlik bu sefer tak dedi artık canıma!

- Seni bir terleteyim sınıksız örtüp bu gece!
Açılırsın, sanırım, terlemiş olsan iyice.
İhtiyar terleyedursun gömülüp yorganına...
Atarak ben de geniş bir kebe mangal yanına,
Başladım uyku teharrîsine, lâkin ne gezer!
Sızmışım bir aralık neyse yorulmuş da meğer.
Ortalık açmış, uyandım. Dedim, artık gideyim,
Önce amma şu fakîr âdemi memnûn edeyim.
Bir de baktım ki: Tek onluk bile yokmuş kesede;
Mühürüm boynunu bükmüş duruyormuş sâde!
O zaman koptu içimden şu tehassür ebedî:
Ya hamiyetsiz olaydım, ya param olsa idi!

Mısır Yıllarından Bir Fotoğraf

Yusuf Çağlar Arşivi'nden

71 Yıl Olmuş Akif Bozmuyor Sessizliğini

Yusuf Çağlar

Ney sesi yankılanıyor eski bir hanın iç odalarında. Usulca geçiyoruz kapılardan. Şu kapı olmalı, içerden sesler yankılanıyor; musikişinaslar, kanunlar, hüznle inleyen kemanlar...

Akif, Neyzen Tefvik'in yanı başına iki büküm oturmuş, elindeki neye ömrünün Safahat'ını üflüyor.

Fatih'in, başı göğe ermiş o muhteşem semtin sokaklarından hüznle geçiyor; mahalle mektebinin harflerinden, cebirinden, çocukluk hatıralarından...

Neyin sesi inceldikçe kalbimizi inciten bir ateş sarıyor Fatih'in ahşap konaklarını... Koca bir semt ateşe düşmüş, üzerine bir şiir müsveddesi karalanmış kâğıt gibi

Ömrünün som çağlarını da ülkesinden ayrı kalmış bir şairin kendisinden çok, Çanakkale Şehitlerine yazdığı destanını ve İstiklal Marşı'nı bilmemiz hiç de şaşırtıcı değildir. Safahat'ın ismini ezber etmişiz, ömrünün safhalarını değil. Belki de yeniden açıp okumak zamanı bu milletin Safahat'ını. Belki de o zaman Mehmet Akif Ersoy'u daha iyi tanımak imkânımız olacak. Yoksa...

ansızın yanyor. Geride kalan kül yığını nasıl da yankılanıyor dem sesiyle Mansur'un dilinde... Neyzen Tefik gözyaşlarını tutamıyor. Verdiği sözleri unuttuğu için, kırgın dostunun haline gözyaşlarını dökerek katılıyor çaresiz.

Saltanatlı günler çoktan geride kalmış, masmavi göklerden top gülleleri yağıyor Dünyanın bütün eli kanlı vahşileri sarmış evleri. Savaş ve ölüm, soğuk ve kıtlık; babaları, abileri, anneleri alıp götürmüş. Çocuklarsa önce yetim kalmışlar ülkelerinde, sonra öksüz...

Hüzünle devam ediyor ömrünün Safahat'ına şair. Ney'in inleyen sesinde çocukluğunun hazin günlerini terennüm ediyor uzun bir peşrevin icrasında.

Şimdi kapıyı usulca tıkladıp içeriye girsek her şey yarım kalacak. Mey dökülüp ney kesilecek... O içten ağlayışın, hicranlı hâlin huzuru ve hüznü kaybolup gidecek. Han duvarlarının soğukluğu çarpacak yüzümüze.

Yine de açmalı mıyız kapıyı? Belki de önce Akif buyur edecek bizi meşke. Hoş geldiniz, diyecek. Edep bilmez halimizi

şikâyet etmek yerine Neyzen, ayağa fırlayıp yer verecek bizlere.

Ya her şey kaybolup giderse... Kapısı hayal ise bu yankılanan sesin?

Usulca beklemeliyiz belki de. Ney'in şikâyeti bitmeli önce, Akif'in Safahat'ı... Şu an hüzzam makamında bir sonbahar sessizliği var odada. Hanın odalarına dolmuş bir ömrünün Safahat'ı...

Dersaadet'in Sarıgül Mahallesi'nde bir konakta duyulan çocuk çığı, hicri 1290 yılına tekabül ediyor. Fatih'in evlerinde parlayan, Payitahtın sükûn dolu gecelerini aydınlatan kandillere bir yenisi daha ekleniyor. Evin babası Fatih dersamlarından ipekli Hoca Tahir Efendi, Cihannüma'nın sayfaları arasına ebcet hesabıyla oğlunun doğumunu işaret ediyor: Rağıyf.

Rağıyf'ın doğduğu ev, Kur'an'ın ışığıyla, namazın bereketiyle güzelleşmiş bir konak. O günlerde anne Emine Şerife Hanım sevinçten gözyaşlarını tutamıyor. Oğlunun doğumunda, gelecek güzel günler için hayaller kuruyor. Onu sarıkle kundaklayıp medresenin terennümlerine hazırlamak istiyor.

Akif, ömrünce yetim çocukların ipekten kozalara bürünmesi gibi bürünüyor sessizliğe. Halkalı Baytar Mektebi'ne devam ettiği yıllarda, aldığı acı bir haberle sarsılıyor dünyası. 1305'te Fatih'teki evleri yanıp kül oluyor...

Tahir Efendi; 'Evimiz medresedir' diyor. Bu fakir de onun hocası. Şimdi mektebe gitme zamanı...

Evin iç odalarında babasının kendisi için yazdığı Elifba ile büyüyen Rağıyf, Arapça Farsça dersler alıyor. Emir Buhari Mektebine başladığında ise Rüştüye'yi ve Mülkiye'yi ikmal etme hayallerine düşünüyor...

Ney'in iç sesi ve ahengi içinde hayat dersleri tamamlanırken; Rağıyf ismi zamanla Akif'e tekabül ediyor. Tahir Efendi ise, usulca ayrılıyor dünyadan. Akif, bu ayrılığın acısıyla gözü yaşlı, çaresiz avuçluyor toprağı.

Annesinin ve küçük kardeşinin yüklerini de alıyor omuzlarına, Mülkiye'nin âli kısmını okumak heyecanını hiç kaybetmeden.

Akif, ömrünce yetim çocukların ipekten kozalara bürünmesi gibi bürünüyor sessizliğe. Halkalı Baytar Mektebi'ne devam ettiği yıllarda, aldığı acı bir haberle sarsılıyor dünyası. 1305'te Fatih'teki evleri yanıp kül oluyor...

Sonra mezuniyet yılı 1309'ta geliyor, ömrünün Safahatı'na ekleniyor.

Umur-ı Baytariyye ve Islah-ı Hayvanat Şubesi Umumi Müfettiş Muavinliği 1913 yılına kadar sürüp gidiyor.

İsmet Hanım'la evlenmesi, üç kız çocuğunun; Cemile, Feride ve Suat'ın doğması sevinçle toprağı düşmüş gelincik tohumlarının çiçeklenmesi gibi geliyor önce. İbrahim Naim'in doğumundan bir buçuk yıl sonra ölümü acı verse de, Emin ve Tahir'in gülümseyen yüzleri unutturuyor bu acıyı.

42 yıl süren evliliğın güzel eserleri bu çocuklar. Akif'in milleti için bıraktığı güzel eserler...

Akif, 1936 yılında hayat elbisesinin üzerine ölüm kaftanını kuşanınca, ömrünün safahatı da büyük bir sessizliğe bürünüyor. Yazdığı onca şiire, kahramanlık destanlarına, İstiklal Marşı'na kürsülerden verdiği vaazlara rağmen, omurgasından saplanmış bıçak gibi keskin bir sessizliğe bürünüyor ruhu.

Onu seven bir avuç talebenin gayretine ve heyecanına rağmen; sessiz sedasız yaşamış bir garip gibi uzanıyor toprağı.

Geride bıraktığı eseriyle ömrünün Safahat'ını okurken; bir milletin nasıl perişan edildiğini, bir neslin nasıl ümitsiz hale getirildiğini tekrar tekrar okumak da bize düşüyor.

Akif'in biyografisi içinde, Sırat-ı Mustakim'deki başmuharrirliği, Balkan Harbi'nde yaşadıkları, Harb-i Umumi'de şa-

hit oldukları, mütareke yıllarında çektikleri, Harekât-ı Milliye'deki çabaları bir dönemin özeti gibidir.

Kur'an tercümesine başlaması ve Mısır'daki günleri ise hâlâ yazılmasını merakla beklediğimiz sırlı günler olarak duruyor tarihin sayfaları arasında.

Ya çocukları, onların başından gelip geçen acı olaylar! Asım'ın neslini mahvetmek için uğraşan haymatlosların tuzağına düşen sayısız masum insan!

Ne dersiniz yıllar sonra Akif, dostlarına yazdığı mektuplarıyla anlatır mı bize gerçekleri, yıkılıp giden onca hayali?

Mektuplarına yenileri eklendikçe yazılacak çok şey var Akif'in hayatıyla ilgili. Onun hayatıyla bir milletin hayatı benzeşivermiş zamanla. Bir milletin masum ve ahlaklı çocuklarının kaybolup gitmesi gibi, Akif'in çocukları da perişan bir halde kaybolup gitmiş... Belki de adlarını bile yeni öğrendiğimiz bu çocukların ülkesinde, Akif'in torunları diyerek gösterilmesinde; bu affedilmesi mümkün olmayan mürettip hatasında, kaderin cilvesini de görmek düşer bize.

Ömrünün som(n) çağlarını da ülkesinden ayrı geçirmiş bir şairin kendisinden ve hayatından çok, Çanakkale Şehitleri'ne yazdığı destanı ve İstiklal Marşı'nı bilmez hiç de şaşırtıcı değildir. Safahat'ın ismini ezber etmişiz, ömrünün safhalarını değil. Belki de yeniden açıp okumak zamanı bu milletin Safahat'ını. Belki de o zaman Mehmet Akif Ersoy'u daha iyi tanımak imkânımız olacak. Yoksa...

Son Yıllarında Akif

Heyhat, meyleler kırılıp, neyleler sükûn edecek. Bizler de gözü yaşlı yetim çocukların sessizliğini, bakışlarındaki kalpleri inciten hüznü anlayabilmek için çabalayıp durmayı erdem sayacağız, ömrümüzün beyhude geçip gittiğine hayıflanarak...

Akif'in Bilinmeyen (Safahat'ta Yer Almayan) İki Kıt'ası

Mehmet Akif'in Samih Rifat'la birlikte Ali Fuat Cebesoy'un babası İsmail Fazıl Paşa için yazdığı kitabedir. (Ali Fuat Cebesoy'un Siyasî Hatıraları, İstanbul 1957, cilt II, s. 37). "Zâir" hitabıyla başlayan bu kitabe şöyledir:

*Vatan yolunda vazifem ayakta ölmekti,
Bu gaye uğruna koştum, didindim, uğraştım.
"Hayatımın sonudur, takatim mi var?" demedim
Dikenli yollara düştüm, diyarlar aştım.
Nihayet işte eriştim o bî-fütur ölüme
Şabadet etmede gurbet, ayakta öldüğüme.*

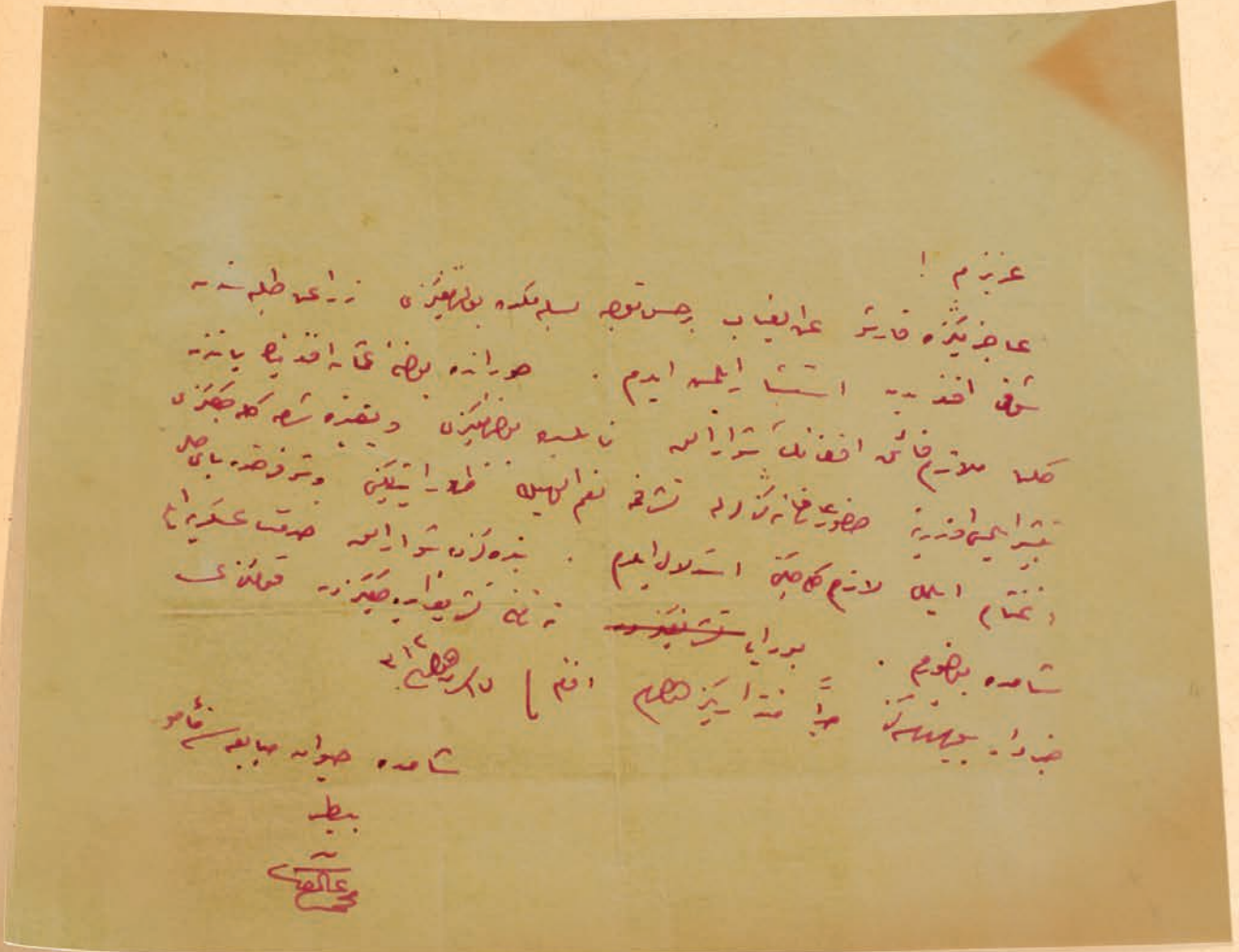
Akif, edebiyat tarihimizin tatlı kaçığı, "Türk Şiir Kralı" Filorinalı Nâzım'ın Defter-i Meşâhir'ine de şu kıt'ayı yazmıştır. (Filorinalı Nâzım Günay, Türk Şiir Krallığı Nasıl ve Niçin Doğmuştu, İstanbul 1934, s. 14).

*Cevv-i sâfîden çemenzârın muattar bâkine,
Her sabab indikçe nekbet iktitâfiyçün nesim
Nâzım'm gülzâr-ı efkârından alsın rûblar,
Asumânî bin terâvet, câvidânî bin şemîm!*

Kaynak: Zaman 9 Ağustos 2007 / Beşir Ayvazoğlu

Akif'in Yayınlanmamış Bir Mektubu

Yusuf Çağlar Arşivi'nden

Azizim

Acizinize karşı anil gayb (gıyabımda) bir hüsn-ü teveccüh beslemekde olduğunuzu ziraat talebesi Şevki Efendi'den istişba eylemişdim (öğrenmiştim).

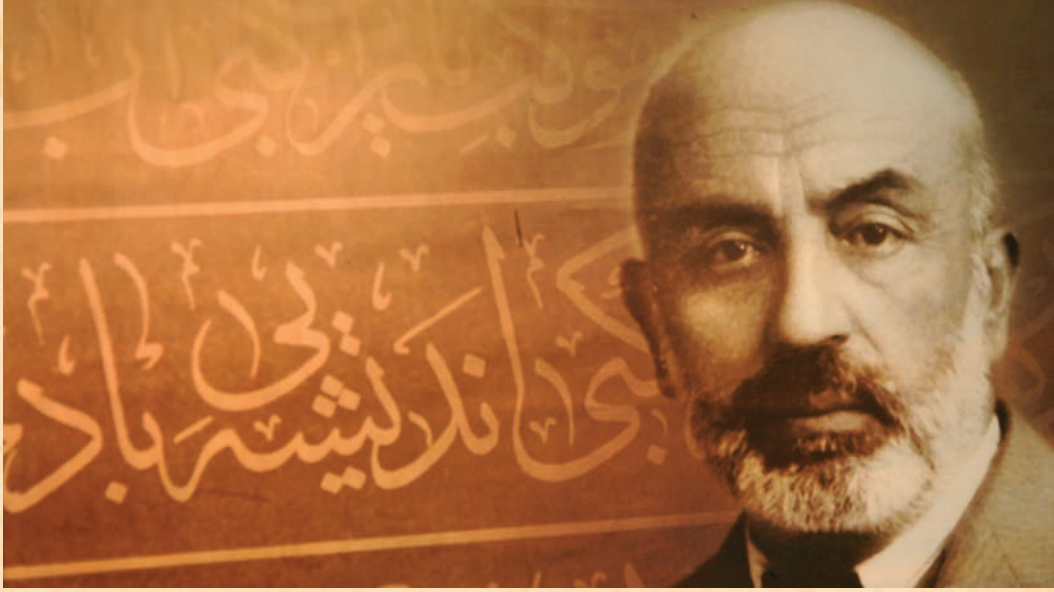
Hivarında (muhavere, sohbet) Müftü Osman Efendi'nin yanından gelen Mülazım Faik Efendi şuralık (şimdilik) Nablus'da bulunduğunuzu ve yakında Şam'a geleceğinizi tebşir (müjde) üzerine huzur-ı âli zatınızla teşerrüfüme niam-ı ilahinin (ilahi inayet) iğtinamıyla (kazanç) lazım geldiğini istidlâl eyledim (anladım).

Bendeniz de şuralık hidmet-i askeriye ile Şam'da bulunuyorum. Buraya teşrif edeceğinizde kulunuzu haberdar buyurursanız cidden minnetdar edersiniz efendim.

Şam'da hayyan mübayaasına (alım-satım) memur baytar Mehmet Akif 312 (1312)

Bu mektup Ispartalı Hakkı Efendi'ye yazılmıştır.
Osmanlıcadan aktaran: Dr. Fatih Kolbay

Akif

Hasan Çağlayan

Mehmet Akif'i bir tek kelimeyle tanımla deseler, hiç öyle upuzun düşünmeye gerek kalmadan 'mümin' derim; çünkü o tam bir mümindir. Onu nezdimizde kıymetli kılan; imanı, ahlakı, cesareti, dürüstlüğü, kanaati, civanmertliği, vakarı, idraki ve bunca güzel hasletleriyle birleşen şairliği gibi pek çok sebep var.

Bu kişilik özellikleriyle birlikte bir şair olmasaydı ve arkasında "Safahat" gibi mühim bir eser bırakmasaydı şüphesiz sı-

radan bir âdem gibi unutulup gidecekti; "Sessiz yaşadım, kim beni, nerden bilecektir?" mısrası da hakikat bulacak, bileni de seveni de yaşadığı dönemle sınırlı kalacaktı. Haliyle, bilmediğimiz için de sevme imkânımız olmayacaktı. İnsan, bilmediğini sevmez ki.

Mehmet Akif, Şair Eşref'in "Kişi hissettiği nisbette yaşar." mısrasını hayatıyla doğrulamış yiğit bir insan olarak; gür hisli, gür imanlı beyniyle coşmuş, hissetmiş,

Mehmet Akif bu diyardan göçüp gideli bir hayli zaman olsa da sevenleri onu sînesinde taşıyıp durmaktadır; üstelik hatırlamaktan da öte, hiç unutmuyarak ve o mümtaz ismini nesilden nesle aktararak...

hissettiği gibi yaşamış ve nihayet hissetmediği şeyleri yazmamıştır. Onun hayatı, şiir ve manzumelerinden de anlaşılacağı üzere bir vaveyladır. Şiirleri, yanardağ misali kaynayan bir sinenin fişkırان lavlarıdır. Safahatına önsöz niyetine yazdığı şiirinde: “Ağlarım, ağlatamam; hissederim, söyleyemem/Dili yok kalbimin, ondan ne kadar bîzârım!” dese de öyle bir söylemiştir ki ağlatmaya da inletmeye de muvaffak olmuştur. Şiirlerinin bugün, onun tahmin etmediği ölçüde sinelerde makes bulması bunun apaçık göstergesidir.

Yazılarda, konferanslarda, vaazlarda, akranlar arası muhabbetlerde Mehmet Akif şiirlerine sıkça rastlamamız, şiirlerindeki özün ve ruhun, halkın özü ve ruhuyla örtüşmesinden olsa gerek. Safahat, bir atasözleri ve vecizeler kitabı gibi zengin ve mümbittir. Yalnızca öyle mi, elbette değil. Safahat, içtimâi meselelerin, bir devrin tarihinin; milletimizin dilinin, ahlakının ve seciyesinin; düşmanların geçmişten beri gelen hîle ve düzenlerinin şairane işlendiği çok zengin ve çok yönlü bir hayat kitabı gibidir. Mehmet Akif; yeri gelir milletin faziletlerinden, tuhafıklarından söz açar; yeri gelir zulmü eleştirir ve karamsarlıklara düşer. Fakat gelecek günlerden ümidini hiç kesmez. Asım'ın nesli der durur ve ümidini Asım'la sembolleştirir.

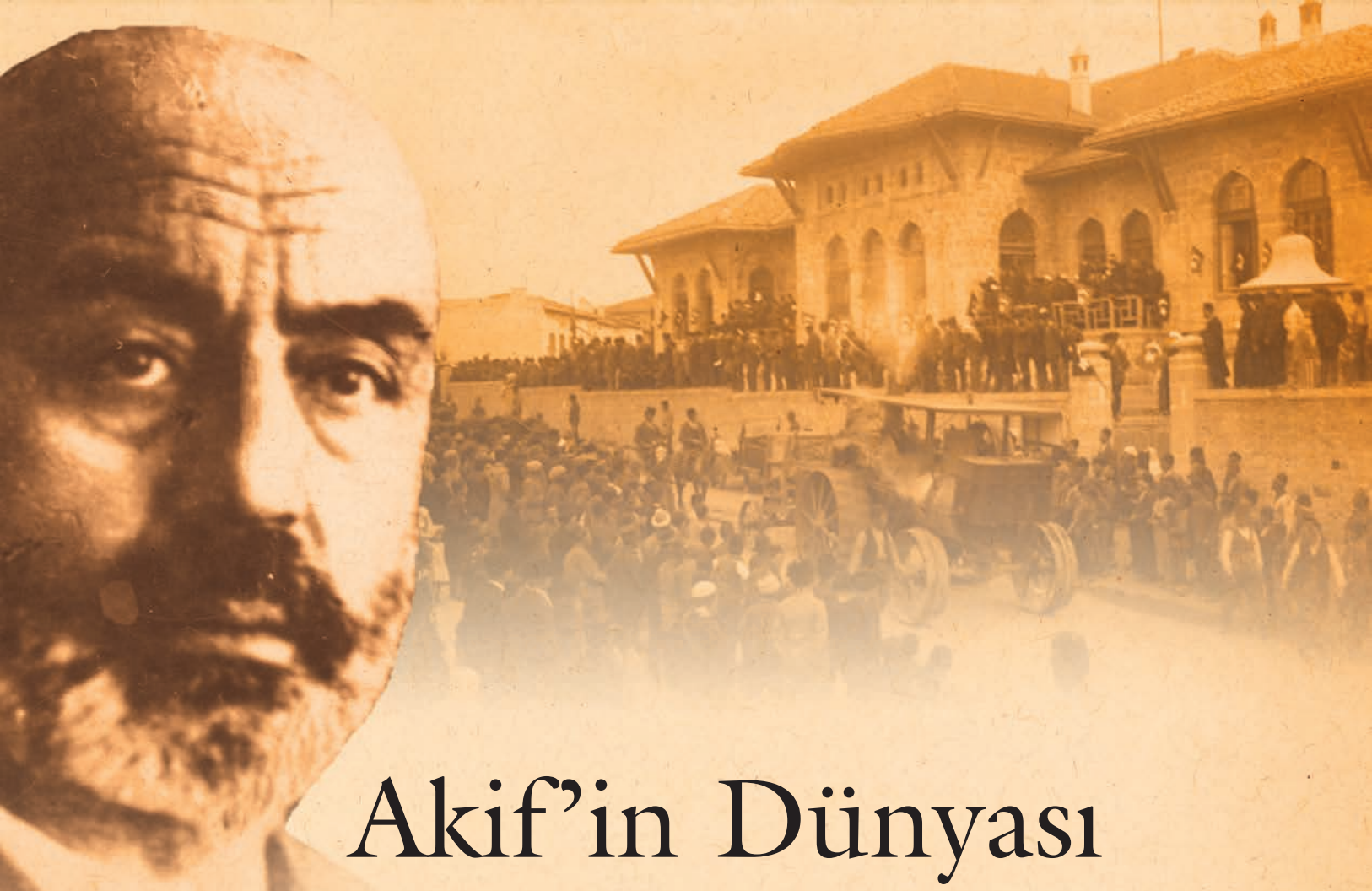

Akif'in Mezarı

Şairler arasında sınıflama ve ayırım yapma ne derece doğru olur bilmiyorum; lakin Büyük Akif, Şuara Suresi 227. ayetteki şairler arasında yerini çoktan almıştır. Mehmet Akif bu diyardan göçüp gideli bir hayli zaman olsa da sevenleri onu sînesinde taşıyıp durmaktadır; üstelik hatırlamaktan da öte, hiç unutmuyarak ve o mümtaz ismini nesilden nesle aktararak... ‘Resmim İçin’ başlıklı aşağıdaki şiirinden alıntı yaparak söylemek gerekirse, onun bu topraklarda bıraktığı silinmez iz bir değil, ne mutlu ki binlerce. Ruhu şad olsun.

*Bir canlı izin varsa şu toprakta, silinmez;
Ölsen, seni sırtında taşır toprağın altı.
Ey gölgeden ümmîd-i vefâ eyleyen insan!
Kaç gün seni hâtırlayacaktır şu karaltı?*

Akif'in Dünyası

Ali Şanverdi

Dünya egemenlerinin yok etmeye çalıştığı bir milletin nasıl şaha kalktığının tanığıdır o. Bitti sanılan bir milletin, inanç paydasında birleşmesiyle yeniden dirilişine şahit olmuş ve bu dirilişin mısralara dökülen sesi olmuştur.

Onun sesi bazen tarihin içinden süzülüp gelen bilge bir sese; bazen şahit olduğu haksızlıklara karşı tüm gücüyle bir kükreyişe dönüşmüştür. Kimi zaman da ümitsizliklere karşı, bütün bir milleti omuzlarından tutup sarsan, gerçek kimliklerini buldurmaya çalışan davudî bir seda...

Şahsı söz konusu olduğunda daima utangaç ve mahcupdur o. Haksızlıklar

karşısında bir aslan gibi kükreyen kendisi değilmiş gibi; şahsıyla ilgili konularda kelimeler acılı, yalnız ve yaralı bir inilti gibi dudaklarından dökülür.

Onu sadece yazılarından, şiirlerinden tanıtmaya çalışmak, Akif'i tanımak isteyenlere yapılabilecek belki de en büyük haksızlık olacaktır. O, vicdanlarda sadece şiirleriyle yer almamış; kişiliği, karakteri ve tutarlılığı, tanınıp bilinmesinde belki de en büyük etken olmuştur.

Akif'in dünyası; yazdıklarından çok daha derin, çok daha geniş ufuklu, çok daha sanatkâr ve çok daha şaşırtıcıdır. Yine de farklılığını öne çıkarmayıp, herkes

Akif Mısır'da

gibi görünmeye çalışır. Söyledikleriyle yaşadıklarının bir olması, onun mısralarını daha etkileyici kılmıştır; ama o asıl sözlerini susarak söylemiştir. Mithat Cemal, O'nun bu taraflarını tanıdıkça büyük bir şaşkınlık içinde şunları söyler: “Yüz kahramana yetecek ahlak ve seciyesiyle sıradan biri gibi yaşıyor.”

Hüseyin Cahit Yalçın da Akif için şu veciz ifadeyi kullanır: “Akif’in hayatı, Safahat’ından daha büyük bir şiiirdir.” Akif, kendi onuru yanı sıra ait olduğu inancın ve milletin onuruna düşkünlüğüyle de bilinir. Daha ilk gençlik dönemine ait şu birkaç hâdise, onun çelikleşmiş iradesini anlamamıza az da olsa yardımcı olacaktır.

O, öğrencilik döneminde, her zaman çalışkan ve örnek bir öğrenci olmuştur. Diğer derslerde olduğu gibi Arapça, Farsça, Fransızca ve Türkçe derslerinde de hep birincidir.

Halkalı Ziraat Mektebi’nde bir hocasının okul birinciliğini Ermeni bir öğrencinin alacağını ihtar etmesi üzerine, günlerce başını ders çalışmaktan kaldırmaz ve

okul birinciliğini alır.

Dostları onun, imanını, onurunu, koruma hususunda hırslı olduğunu; şahsî meselelerde ise kesinlikle hırs yapmadığını söylerler...

Halkalı’da okurken Ermeni bir güreşçinin idman tutmak amacıyla güreştiği bir Müslüman öğrenciyi yüzünü, burnunu kanatacak ölçüde hırpalaması onu çok üzer ve bu durumu onur meselesi yapar. Bunun üzerine de Kıyıcı Osman Pehlivan’dan güreş dersleri alır. Bir müddet sonra da Ermeni güreşçiye kendisiyle güreşmeyi teklif eder. Rakibi kendisinden fizik olarak daha güçlü olmasına rağmen Akif, geliştirdiği tekniğiyle birkaç dakika içerisinde galip gelir. Ayrıca; ata binmede, yüzmede yürüyüş ve koşuda kendisinden söz ettirecek kadar iyidir...

Birçok alanda böylesine başarılı olmasına rağmen onun dünyasında kibir ve enaniyete rastlanmaz. Tevazu, mahcubiyet ve hüznün Akif’in dünyasında her dem olgunlaşan bir meyve gibidir...

Mithat Cemal Kuntay'ın “Mehmet Akif” Kitabından...

Yalan konusundaki tavrı

Bir mevzuyu anlattığı sırada muhatabının meselenin inanılmazlığını vurgulamak için söylediği “Gerçekten mi?” lafını hazmedemezdi. “Ne demek ‘Gerçekten mi?’ Yalan mı söyleyeceğim?” şeklinde tepki gösterirdi. Doğru sözlülük konusunda bu derece hassastı.

Çalışkanlık konusunda düşüncesi

“Sanatın yüzde doksan dokuzu terdir, yüzde biri ilham.”

Garbın bir musiki dehasının bu sözünü Şerif Muhiddin'den Çamlıca'daki köşkte duyduğu gece Akif çok sevdi. Çünkü bu vecize Akif'in seciyesinin ifadesiydi. Çünkü Akif'e göre: “İsterseniz istediğiniz adam olurdu.”

“İsterseniz” yani: “Çalışırsanız!” (Mehmet Akif, Mithat Cemal, Semih Lütfi Kitabevi, İst. 1939, shf. 217)

Verdiği sözde durması

Akif için kelimelerin mefhumu tek, bu mefhumların rengi tekti. Renkler kalın çizgilerle ayrılmıştı. Birinin nerede başlayıp ötekinin nerede bittiği belli olmayan ve bir mefhumu girmiş iki renk onun dünyasında yoktu. Bu işin “takriben”liği onun gözünde yalan kadar çirkindi. “Kırmızı”ya “pembe” diyorsanız cürümdü. Ona dörtte gidecekken dördü on geç gitmişseniz geç kaldığınız bu dakika kabahatti. Bundan, o, kocaman bir namus mefhumu çıkarıyordu. Ben de bu iriyarı namusa bazen kızıyor, bazen gülüyordum. Treni kaçırmazdınız: Namusa mugayirdi.

Meşrutiyetin ilk seneleri, bir Cuma, adam boyu kar yağdı. O gün Akif'in haz etmediği şeyler işlemedi: Araba, tramvay, şimendifer ve vapur... Çapa'daki bizim eve o gün sütçü, ekmeççi gibi adamlar bi-

Ayakta solda 1. sırada Mithat Cemal. Önde soldan 2. sırada Abdulhak Hamid, 3. sırada Mehmet Akif.
(İhtimal ki Abbas Halim Paşa'nın bir daveti sonrasında çekilmiş bir fotoğraf)

le gelmediler. Öğle yemeğinden sonra biz hâlâ ekmekçiyi beklerken nihayet kapı çaldı; fakat... Akif Bey gelmişti! Bıyığının yarısı donmuştu. Şaşırdım. Nasıl geldiğini merak ettim: “Beylerbeyi’nden nasılsa Beşiktaş’a bir vapur işlemiştii.” “Bu kadar mı?” dedim. Tabii ki bu kadardı. Ve tabii ki Beşiktaş’tan Çapa’ya işleyen bir şey yoktu; ancak bunu sormaya da lüzum yoktu; çünkü Beşiktaş’tan Çapa’ya bu havada insanlar yürüyerek de gelirdi. Bu karda, tipide yaya yürünülen mesafeye ben şaşıtkça Akif de benim hayretime şaşıyordu: “Gelmemem için kar, tipi kâfi değil, vefat etmem lazımdı. Çünkü geleceğime söz vermiştim.” (Mehmet Akif, Mithat Cemal, Semih Lütfi Kitabevi, İst. 1939, shf. 237)

Dört Çamur

Akif için dört şey çamur kadar pisti: Cimrilik, ikbal şımarıklığı, kibir, bir de maddi pislik.

Cimrilerle, daima, acı acı eğlendi. Zengin, nekes ve ağır bir hastaya:

— Bir hekim çağırırsanız, diyordu.

Ağır hasta, Akif’e nasihat veriyordu:

— İsrâf etmemeli oğlum, dünyanın bin bir hâli var!

Akif acı acı gülüyor:

— Dünyanın bin bir hâliinden biri de insanların böyle hastalanmasıdır! (Mehmet Akif, Mithat Cemal, Semih Lütfi Kitabevi, İst. 1939, shf. 245)

Tevazuu

35 sene onun yanından her çıkışında, kendime hep bu sualleri sordum: “Bu te-

vazu kendi kendini inkâr etmek derecesine nasıl çıkıyordu? Mahrumiyetlerden yılmayan seciyesiyle kendisini nasıl kahraman sanmıyordu? Onu yakından tanıyanlar için her geçen gün nasıl onun lehine geçen bir gün oluyordu? Onun temizliği yanında insan kendi günahlarından muzdarip olurken, o, kendisinin sizden başka olduğunu nasıl görmüyordu? Ve bir sanat kadar güzel olan bu mahviyet, bir taraftan da bir sanat kadar nasıl çirkin değildi?” (Mehmet Akif, Mithat Cemal, Semih Lütfi Kitabevi, İst. 1939, shf. 267)

Babanzâde Ahmed Naim ve Akif

İşte Akif’in “Esbah”dan (Sahabeler) sonra en sevdiği adam.

Akif, ona kırk iki sene hürmet etti ve Naim öldüğü gün: “Evim barkım yıkıldı, altında kaldım.” diyecek.

Eserlerini yan yana koyun, Naim’in yüzünü görürsünüz.

Başlı iki kısımda: Şark, Garp. İkisi birbirine karışmayarak yan yana duruyordu ve Naim’i Avrupa’nın filozofları değiştiremediler. Bu filozoflara Naim şaşılacak kudretle nüfuz ediyordu fakat bu filozoflar şaşılacak acizle Naim’e nüfuz edemiyorlardı.

— Din ya vâhid’dir, ya sıfır, diyen bir hâli vardı.

Akif, Naim’de bunu seviyordu. (Mehmet Akif, Mithat Cemal, Semih Lütfi Kitabevi, İst. 1939, shf. 114)

Son gün

Cenaze Beyazıt’tan kalkacak. Oraya gittim. Kimseler yok; bir cenazenin geleceği belli değil.

Çok sonra birkaç kişi görüldü. Biraz sonra çıplak bir tabut geldi. “Bir fikara cenazesi olmalı.” dedim. O anda Emin Efendi lokantasının sahibi Mahir Usta, elinde bir bayrakla cenazeye koştu. Sebebini anlamadım. Yine o anda yüzlerce genç peyda oldu. Üniversitenin büyük sancağına çıplak tabutu sardılar. Ellerimi yüzüme kapadım. Cenazeyi tanıdım.

Al sancakla siyah Kâbe örtüsüne sarılan tabut. Üniversite gençlerinin bir ürperme manzarası alan elleri üstünde gidiyordu. Cenazenin arkasında yekpare bir karaltı yürüyordu; bunda bir damla “teşkilat” yoktu; bunlar bir işaretin, bir teşekkülün topladığı insanlar değildi; kendi kendilerine gelenlerin saflarıydı; sırf cenazeye gelmişler ve bu, şahidi olmayan gözle dostluktu. Cenaze arabası tekerleklerinde, beygirlerinde şuurlaşan bir durgunlukla arkadan, uzaktan geliyordu. (Mehmet Akif, Mithat Cemal, Semih Lütfi Kitabevi, İst. 1939, shf. 174)

Akif’in vefatında geride bıraktıkları

Ölümünde terekesi muhtasardı: Bir kat esvap, yepyeni bir şapka (hayatında tek şapkadır), bir mavzer tüfeği ve bir İstiklâl Madalyası (bu ikisini ilk Büyük Millet Meclisi’nde aza iken almıştı), yastığının altında birkaç lira, bir fakton saat. (Mehmet Akif, Mithat Cemal, Semih Lütfi Kitabevi, İst. 1939, shf. 299)

Yadigar Konak, Beylerbeyi.

Akif, Fatih'te çıkan yangında evini kaybettikten sonra, 1908-1912 yılları arasında bu konağın bir bölümünde yaşamıştır.

Mehmet Âkif Ersoy'un;

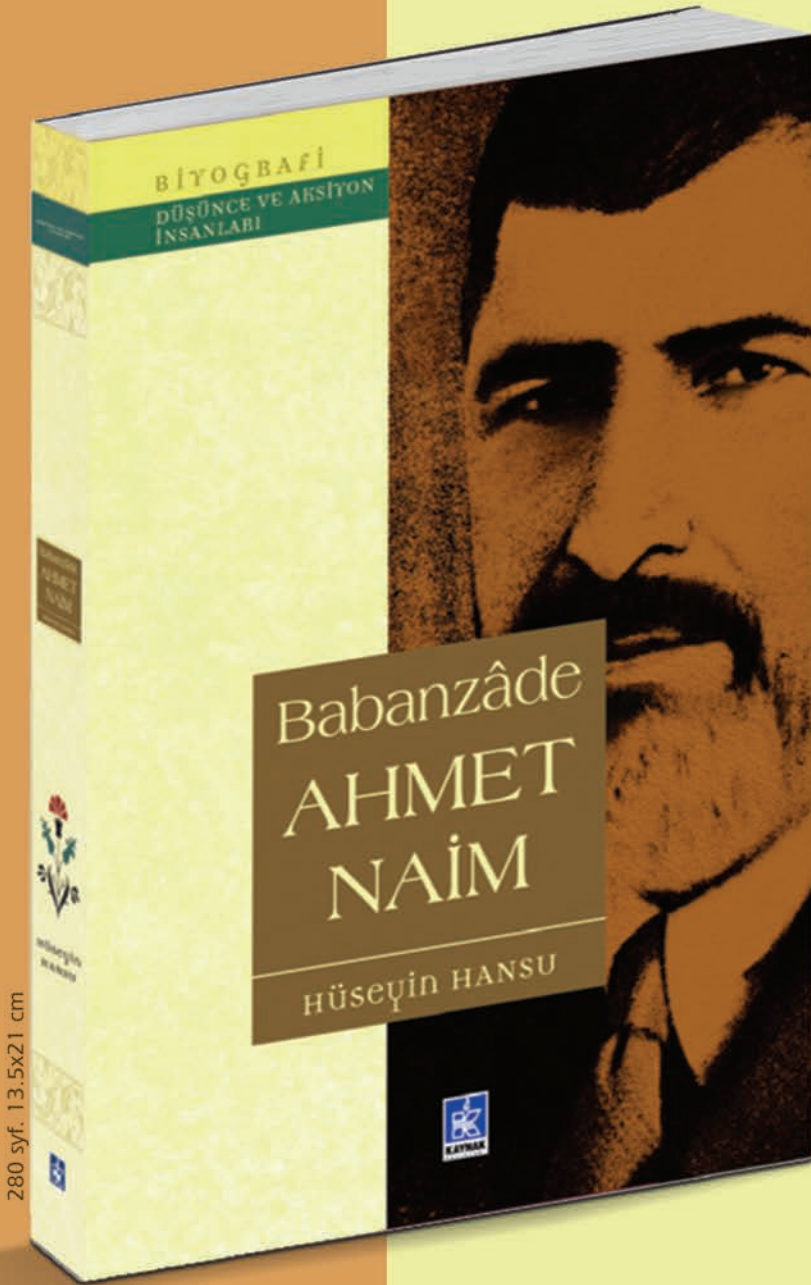
"Ashab-ı Kiram'dan sonra en sevdiğim insan"
"Vefatını öğrendiğimde evim barkım yıkıldı,
altında kaldım" dediği;

Batılı filozofları etkileyecek kadar
felsefeye vakıf, Hadis sahasında
ciltlere sığmayan bir ilmin sahibi

**Tam inanmış bir iman
ve karakter insanı**

Babanzâde AHMET NAİM

(B İ Y O G R A F İ)

280 syf. 13.5x21 cm

www.kitapkaynagi.com

NT, Gökkuşuğu Mağazaları ve diğer seçkin kitapçılarda.

KAYNAK
YAYINLARI